

دارالفنون

ادبیات فا کولتہ سی مجموعہ سی

ایک سو وینچہ سنہ

۱۳۳۳ - ۱۹۱۷

شرقی توکیو (تورک) خاقانلیک ایمیاسی

مهجو (قاباغانه) مانه

۶۹۱ - ۷۱۶

قوتلوغ خان وفات ایتدیکی زمان، مهادی و هنر مکارانه بر چارپشمه اثری اولارق، قارداشنه متحد بر ملت، قوتلی بر حکومت بر اقمشدی. مهجوخانه داخلده، خاقانلیک موقعی تحکیم ایتک، اوزاقلرده، هنوز وادی مخالفتده طولاشان قبیلهلری انقیاد آلتنه آلمق، نهایت تورک استقلال و شوکتی جنوب ایمپراطورلغنه طانتدیرمق کبی بر وظیفه توجه ایدیوردی. قوتلوغک خلنی، کندیسنه توجه ایدن وظیفهلری حقیله ایفا ایتدکدن باشقه پارلاق بر صورتده نتیجهلنن بر چوق سفرلرده بولنمش، حتی چینک سیاست داخلیه سنی کندی آرزوسی وجهله تدویر ایتدیره جک قدر بر قدرت قازانمشدر.

مهجو خان، میلادک ۶۹۱ تاریخنده خانلق مقامنه کچمش اولدینی حالد چین وقایعنامه لرینک کندیسندن آنجق (ین - تسای Jen-tsaï) دوری برنجی سنه سنک اون ایکنجی آبی یعنی میلادک ۶۹۴ سنه سی وقوعات میانه بحث ایتمش اولملری، خانک بو مدت ظرفنده داخل ایشارله اوغراشمش اولدیغنی کوستریور. بو خصوص، اساساً اورخون کتابه لرنده آکلاشیلماقده در.

فی الحقیقه کتابه ده: [اول توروده اوزه اچیم قاغان اولرتی. اچیم قاغان اولرین تورک بودنغ ییچه ایتدی. ایکنی چیغیغ بای قیلدی. آزغ اوکش قیلدی = تورمه اوزره

[۱] قوتلوغ خانک اوغلی طرفندن یازدیریلان اورخون کتابه سنده مهجو خاندن (اچیم قاغان) یعنی (عموجه م خان) دیه بحث اولنه رق اسمنک نه اولدینی ذکر ایدله مشدر. چین وقایعنامه لرنده ایسه، بو خان، (مهجو) نامیله یاد ایدلکده در. فقط، آوروپالی سینولوغلر، بو اسمی اولدقجه فرقلی بر صورتده نقل ایلشلردر. بو اسمی ایستانیسلاس ژولیه ن: «مه - چوئه me-Tchoue»، موسیو ده غینی (مه - چو me-tcho) شکلرنده ضبط ایتشلردر. هالبوکه موسیو (Schlegel) هر ایکیسنه مخالف اوله رق (میق - چوآت mik_tchoat) کبی بوس بوتون باشقه بر شکل ده استنساخ ایتکده در. موسیو (ادرواد ش-اوان) بو لفظی (مه - چوئو me-thouo) صورتنده قید و خانک ملی اسمنک (قاباغان قاغان) اولدیغنی بیان ایدیور.

عموجہم خان ، تختہ اوطوردی . عموجہم خان تختہ چیقدن صوکرہ ، تورک قومہ ای بر اداره ویردی . اونلری تنظیم ایدہرک ایلرولتدی ، یوکسلتدی . فقیری زنکین ایتدی . آزی چوق ایتدی ^[۱] یعنی تورکلرک تکثیرینہ چالیشدی [دینلہرک ، مہ چونک ، جلوسنی متعاقب داخلہ اصلاحات وتشکیلات ایلہ مشغول اولدینی تصریح ایدلمکدہ در .

تورکلر ، قوتلوغ خانک عزم وشہامتی سایہ سندنہ چین بویوندیریغنی قیرمش اولغلہ برابر ، چینلیلرینہ اونلری رسماً کندی تابعلری عد ایدیورلردی . حالبوکہ قوتلوغ خان برنجی توکیو خانلغنک انحطاط دورہ سی خاطرہ سی اولان بو کبی بر تابعیتہ اصلاً اہمیت ویرمہ مش ، فرصت بولدقچہ چینی شدید صولتلی قارشیدیندہ تیرتمشدی .

مہ چوخان دہ ، اردوسنی تنسیق ، مملکتک اداره سنی تنظیم ، خارجدہ قالمش اولان قیلہلری تحت انقیادہ آلہرق قوتی تکثیر ایتدکن صوکرہ ، سافنک سیاستنی تعقیبہ ، چین حدودلرینہ آقینلر اجراسنہ باشلادی .

میلادک ۶۹۴ تاریخندہ ، قوتلی براردو ایلہ حدودی کچدی . (ہوانغ - ہو) یعنی نہرا صفر اوزرندہ کی (لینغ - چہ ٹو Ling-tcheou) اوزرینہ هجوم ایتدی ، شہری تخریب ، مدافعلری قتل و اہالی بی اسیر ایلدی ^[۲] اوائنادہ چینی اداره ایدن ایمپراطوریچہ (وو - ہہ ٹو Wou-Heou) چین دہ بولنان تورکلرلہ چینلیلردن مرکب عظیم بر اردوی ، اون سکر جنرالک اداره سنہ تودیع ایدہرک مہ چوخانہ کوندردی .

فقط ، چین اردولری مواصلت ایتدہ دن اول ، مہ چوخان الہ ایتدیکی غنائملہ تاتارستانہ دونمکہ موفق اولدی . خانک بو آقینی چینلیلری پک زیادہ تدهیش ایلدی . بر حالہ کہ ایمپراطوریچہ تورکلرک تکرار هجوم ایتلری احتمالہ قارشى تدابیر لازمہ اتخا زینہ و (ہیا ٹو - کیہ Hiao-kie) بی شمال منطقہ سی قوماندانلغنہ تعین ایدہرک بویوک بر قوتلہ حدود محافظہ سنہ کوندرمکہ مجبور اولدی . ^[۳]

مہ چوخانک ، (لینغ - چہ ٹو) ظفری ، چینک ضررینہ اولہرق ، تاتارستاندہ کی ، نفوذینک پک زیادہ آرتمہ سنہ سبب اولدی . جنوب ایمپراطورلغنک حشمت و سطوتندن قورقمقدہ اولان قیلہلر ، حقیقتی آکلادیلر . چینہ قارشى عصیان چیقارمغہ باشلادیلر .

[۱] تومسن ، اورخون کتابہلری ، ص ۱۰۲ ، ۱۰۳

[۲] ژورنال آسیاتیک ؛ ج : ۴ . ص : ۴۱۴

[۳] ایستانیسلاس ژولین . ص : ۱۶۷

اختلال چیقاران فیله لر باشنده (آمور) نهرینک شمالنده ساکن اولان (شه-غوئی Che. goei) لر یعنی (تونغوز) لر، بولنیوردی. بو حادته، (تانغ) سلاله-سنگ تاتارستانده کی نفوزینک قیریلغه باشلادیغنی کوستریوردی. [۱]

مه چو خان ایسه، شمال حدودلرینک محافظه سینه مأمورایدیلن چین اردولرینه رغماً، وقت وقت آقینلر اجراسندن کیری قالمیور، چینی خشیت ایچنده براقیوردی. ایمپراطوریچه نک بویوک و پارلاق عنوانلر توجیه ایدرک، خانه قارشى کوندردیکی قوماندانلرایسه هیچ برشیته موفق اوله میورلردی.

مه چو خان، بر آراق، چینه قارشى تعقیب ایتدیکی سیاستی تبدیل ایلدی. (سی-غان-فو) سراینه بر ایلچی کوندردرک مصالحه تکلیفنده بولندی. احتمالکه بوتبدل، تصوراتیته کی یکی بر پلانی دها امین بر صورتده موقع تطبیقه قویمق ایچون اختیار ایدلمشدی. چینلیر، حربدن اوصانمش، تورک آقینلردن پک زیاده ییلمش اولدقلرندن خانک تکلیفنی بویوک بر مسرتله قبول ایلدیلر [۲] ایمپراطوریچه، مه چویه خان عنواتی توجیه وبوصورتله تورک خاقانلغی تصدیق ایلدی.

فقط، بو ائنده (خیتان) لر، بر اختلال چیقارهرق چینلیری تلاشه دوشوردیلر. مه چو خان، (هیه-لی) خانک اسارتندن صوکره چینه نقل ایدیلش اولان تورکلری قورتارمق ایچون، سی-غان-فو سراینک بو تلاشندن استفاده ایتمک ایستدی. بویوک بر اردوایله (له-آنغ-چه-تو Leang-Teheou) طرفلرندن (شنسی Chensi) ایالتنه کیردی. بوراده کی چین جنرالنی اسیر ایلدی. متعاقباً ایمپراطوریچه بر سفیر کونده ردرک چین ده یرلشدیرلمش اولان تورکلرک اعاده سنی طلب ایلدی. تکلیفی قبول ایدلدیکی تقدیرده مخصوصه نهایت ویردکن باشقه چینه قارشى عصیان ایتمش اولان خیتانلری ده بالذات تأدیه کیده جگنی بیلدیردی. مه چو خان، بوصورتله هم خاقانلق دائره سی خارجنده قالمش اولان تورکلری قورتارهرق وحدت ملیه یی تأمین وقوتی تکثیر ایتمک، هم ده، خیتانلری مغلوب ایدرک تاتارستانده کی نفوزینی آرتیرمق ونهایت عص-یانی تسکین ایتمش اولق اعتباریله چینلیری کندیسینه متتدار براقق ایستیوردی.

چینلیر، خیتانلرک عصیانندن پک زیاده تلاشه دوشمش اولدقلرندن خانک بوتکلیفی

[۱] ده غینی، ج ۱ : ق ۲ : ص ۴۴۸ ، ۴۴۹

[۲] تومن، ج ۶۶ : ۶۷

قبول ایلدیلر . فضله اوله رق ایمپراطور یچه معاونت وعدندن ناشی خانه برده تشکر نامه کوندردی . بونک اوزرینه تورک خاقانی ، اردوسنی آلهرق بوبوک قوم چولانی کچدی . خیتانلر اوزرینه آتیلدی . قانلی ومدهش بر حربه طوتشدی . خیتان قبیله لری رؤساندن بر قسمی مقتول ، بر قسمی اسیر دوشدیلر . اردولری پریشان اولدی [۱] رؤسانک ماللری ، آرابه لری ، وچولوق چوجوقلری کاملاً مهاجرک آلنه کچدی [۲] .

مه چوخانک بو پارلاق ظفری ، سی - غان - فو سراینده بوبوک آلقیشلرله قارشولاندی . ایمپراطور یچه ، نشانه شکران اوله رق کندیسنه (کیه - تیه - لی - شی - تا - شن - یو Kie - Thie - Li - CHi - Ta - CHen - Iu) [۳] نامیله (قونخ - پائو - قوئه - خو - هان Kong - pao - Koue - Kho - Han) عنوانی [۴] توجیه ایلدی . خیتانلر اختلالنک بوصورتله باصدیرلمسی ، چینلیلری اوقدر ممنون ایتدی که ، ایمپراطور یچه ضرورینی ینهرک مه چوخانه چینلی برپرنسس ویره جکنه دائر خبر بیله کوندردی [۵] .

فقط ، مه چوخان ، خیتان سفرینی ، چینلیلره خدمت ایتک ، ایمپراطور یچه دن قوری عنوانلر آلمق فکریله دکل ، تاتارستانده نفوذینی آرتیرمق ، ایمپراطور یچه یه کندی قوتی طایفه رق چین ده قالمش اولان تورکلری قورتارمق مقصدیله اجرا ایتمشدی . خیتانلره قارشو قازاندینی ظفرلر ، برنجی مقصدی تأمین ایتمش اولدی . ایکنجی مقصدی آلد ایتک اوزره هان ، چینک (لینگ - چه ئو Ling - Tcheou) و (شینگ - چه ئو Ching - Tcheou) ایالتلرینه هجومه باشلادی . متعاقباً (سی - غان - فو) په بر ایلچی کونده ره رک مطالب آتیه ده بولندی :

[۱] ده غینی . ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۹ ؛ ایستانیسلاس ژولیه ن . ص : ۱۶۹

[۲] موچوخان ، بر مدت صکره خیتانلردن بر قسمیله بونلره قرابتی اولان (هی Hi) لری کندیسنه عرض انقیاده مجبور ایلشدر . [ژورنال آریاتیک . ج : ۷ . ص ۴۵۵ - ۴۵۷ . ویسده لو Vissdelou ، ص : ۴۷] . موسیو تومن ، چینلیلرک (هی) نامی ویردیکی بو قومک اورخون کتایه سنده کی (قاقانی) لر اولدیغنی ادعا ایدیور .

[۳] ta - chen - yu چینجه ، تورکلرک بوبوک حکمداری معناسنه در . موسیو ده غینی ، ایستانیسلاسی ژولیه نه مخالف اوله رق بر عنوان اولق اوزره کوستردیکی بو اسمی ، (کیه - پی - لی - شی - تا - تان - ژو Kie - pi - li - chi - ta - tan - jou) شکنده قید ایدیور .

[۴] چینجه اولان بو عنوان (حسن خدمتیله ایمپراطور لره منتدارلغنی کوسترن خان) معناسنه در [ایستانیسلاس ژولیه ن . ص : ۱۶۹ . نوط]

[۵] ده غینی : ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۹

۱. — چينك آلتى سىنجاغندە يىرلىشىپ اولان توركلار كاتارستانە اعادە ايدىلىسى [۱]

۲. — بر مىليون كىلە تخملىق دارى ايله اوچ بىك صابان ، عظيم مقدار دەمىر ، بىكلرجه طوپ ايبك كوندەرمىسى .

۳. — قوئەى - هوانغ - چينغ Kuei - Hoang - tehing مملكتىك خاقانلغە ترك ايدىلىسى .

مه چو خان ، ايمپراطور يىچەنى مطالبىك اسعافنە اجبار ايجون ، او ائنادە تاتارستانە واصل اولان چين ايلچىلرىنى توقىف ايتىردى . بونك اوزرىنە ايمپراطور يىچە ، مطالبىك مذاكرە سنى هيئت وكلايه حوالە ايتدى . سى - غان - فو سىرايندە اجتماع ايدىن وكلادن بر قسمى خانك مطالبىك اسعافىلە صلحك عقدينە ، بر قسمى دە رديله حربك ادامە سىنە طرافدار كورىندىلر . اوزون مناقشەلردن سوكرە نهايت ، صلح طرفدارلرىنك راي غلبە چالدى . چين دە بولنان ومقدارلىرى بىكلرجه عائله يە بالغ اولان توركلر ، تاتارستانە كوندردىلر . [۲]

خانك دىكر مطالبى دە كاملاً اسعاف اولدى . بونك اوزرىنە مه چو خان دە ، چين ايلچىلرىنى اطلاق ايدى .

بوموفقيت ، تورك خاقانك تاتارستانە كى شەرت ونفوزىنى بك زيادە آرتىردى . اردوسنە ، يكىدن بىكلرجه افرادك انضمامنە سبب اولدى . مه چو خان ، بوقوتلە ، تكرر خيتانلر اوزرىنە يوريدى . بواننادە ، خيتانلر ، چينلىلرلە حربە طوتشمش اولدقلرندن عائله لرىنى ، ماللىرىنى ، سوريلىرىنى پكىنك (pe-kin) شىمالندە (لىە ئوچينغ Lieou-tching) طرفلرندە براقشلىردى . تورك خانى ، بىقتاً بونلر اوزرىنە هجوم ايدەرك اوچ كون محاصره دن سوكرە كافە سنى آلدە ايتدى . چينلىلرلە چارپشمقەدە اولان خيتان اردولرى دە

[۱] ميهلى خانك اسارتندن سوكرە چين ايمپراطورلغىنە عرض انقياد ايتمش اولان بوتوركلر ، چين دە نهر اسفرك تشكىل ايتدىكى دىرسەك داخلىندە يعنى (اورتوس) خطە سىندە كى (تونغ - چە ئو tong-tcheou) ، (شىنغ - چە ئو ching-tcheou) ، لينغ - چە ئو Ling-tcheou ، هيا - چە ئو Hia-tcheou) ، سو - چە ئو Sau-tcheou) ، و (تاي - چە ئو Tai-tcheou) سىنجاقلرىنە يىرلىشىپلرلر . ايسىتائىسلار ژولىن . ص : ۱۷۰ .

[۲] چينلىلر ، بوتوركلردن تشكىل ايتدىكلىرى اردولرلە ، تجاوزات خارجىيە قارشى قويمقەدە اولدقلرندن اوللرى تاتارستانە كوندرمىك ايسىتەمىورلردى . فقط ، مه چو خانك تضييقنە مقاومت ايدەمدىكلرندن ، نهايت موافقت ايتىمكە مجبور اولمشلردى .

بوآراق مغلوب اولدیله . بواکی مغلوبیتله پریشان برحاله کلمش اولان بوقومک بر قسمی
مه چو خانه ، بر قسمی ده چین ایمپراطور یچه سینه عرض تابعیت ایتدیله . [۱] [م ۶۶۷]

مه چو خان ، بوشانلی ظفر لرله ، موقعی تحکیم ایدرکن ، چین ده (سی - غان - فو)
سراینده ده بر طاقم انتر یقه لر چور یلیوردی : کوچوک بولنان اوغله وصایتاً زمام اداره یی
الینه آلمش اولان ایمپراطور یچه ، بر مدت صوکره اوغلنی نفی ایتمش ، ایمپراطورانی (تانغ)
سلاله سندن آله رق کندی عائله سینه ویرمک ، تاج سلطنتی کوزده لرندن یکنی (وو - ی - سیه
Wou-yen-sieou) نک باشنه کچیرمک هوسنه دوشمشدی . [۲]

فقط بوتشبی باشاره بیلیمک ایچون ، خاقانک اساسلی بر صورتده معاونته احتیاج
حس ایدیوردی . ایمپراطور یچه ، موقع اقتداره کچیرمک ایستدیکی یکنی مه چو خانه
داماد ایدرک ، تورک خاقانی ده دوشمیدن دوشمیه بومسئله ایله علاقه دار ایتکی وبوصورتله
معاونتی قازانمی دوشوندی .

بوفکرله (وو - ی - سیه) Wou-yen-siou) یی خاندن قیزی ایسته مک اوزره ،
قیمتدار هدیه لرله تانارستانه کوندردی . [۳] ایمپراطور یچه ، آغیر هدیه لرله مه چو خانی
قاندیره جغنی امید ایدیوردی . فقط ، تورکلرک ولو جزئی اولسون ، ایلیک کوردکلری
بر خاندانه قارشى اهانت ذلتی قبول ایتمه یه جکلرینی نظر اعتباره آلمدیغندن بوا میدنده
یانیلیوردی . کرچه تورکلر ، (تانغ) لرله مدید محاربه لرده بولمشلردی . فقط ، بوسالاله
ایمپراطور لرندن بعضیلری طرفندن حقارنده کوسسترلمش اولان لطفکارلنی ده بر دولو

[۱] ده غنی . ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۴۹ ، ۴۵۰

[۲] بوفتان قادی ، هنوز کوچوک بولنان اوغلی (چونغ - تسونغ Tekong-Tsong) .
وصایتاً اداره دولتی دست نرمینه آلدندن صوکره ، غریب احتیاصله دوشدی . اولاً اطرافنه
برجوق کوزده لر طویلادی . بعده مشروع ایمپراطور اولان اوغلی (چونغ - تسونغ) یی خلغ
ونفی ایدرک ، چینگ حاکمه یکانه سی اولدی . دها صوکره ، تاج سلطنتی سوکیلی لرندن یکنی
(وو - سیه) نک باشنه کچیرمک ، بو صورتله (تانغ) سلاله سنی اسقاط و ایمپراطورانی
کندی عائله سینه تخصیص ایتک هوسنی تعقیبه باشلادی . (تانغ thang) سلاله سینه منسوب پرنسلی
- ایکسی مستثنا اولق اوزره - کاللاً ازاله ایلدی . بر حیات قلان بواکی پرنسی ده - که بر پسی
کندی اوغلی و مشروع ایمپراطور اولان چونغ - تسونغ ایدی - پایتختدن تبعید ایدرک حبس
ایتدی . [ده غنی . ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۵۰]

[۳] ژورنال آسیاتیک : ح : ۳ . ص : ۴۱۸ ، تومن . ص : ۶۸

اونوته ميورلردى . تورك نجاتى حرب صحنه لرنده بعضاً قهرلرني ، بعضاً ده لطفلرني كوردكارى بر سلاله يي ، اهانتكارانه بر صورتده محو ايتمكى تجويز ايدم ميوردي .

ايشته بونك ايچون مه چو خان ، ايمپراطوريچه نك تكليفنى شدتله رد و (وو - ين - سيه ئو) يي رفقاسيله برلكده توقيف ايتدى . [۱] ايمپراطوريچه ده قيزلرني آنجوق (تانغ) خاندانى پرنسلرينه ويره بيله چكنى ، بو خاندان افراددن ايكي پرنسدن ماعداسنك ازاله وقالان ايكي پرنسك ده نفى ايدلمش اولديغنى بويوك بر تاثيرله خبر آلدیغنى ، توركلكر ك متتدار بولنديغنى بوسلاله نك حقوقنى صيانت ايچون بوتون قوه عسكریه سيله چين اوزرينه يوريمك مجبوريتنى حس ايتديكنى اشعار ايلدى .

تورك خاقانى ، تهديدنى ايقاع ايدم بيله جك بر عزم وقوتى حائز اولديغندن ايمپراطوريچه اولجه خلع ايدمرك (فانغ - لينغ fang-ling) ، نفى ايتمش اولديغنى اوغلنى - كه تانغ خانداننك وارثى ايدى - قورقوسندن همان سرايه جلبه مجبور اولدى . فقط ، ايمپراطوريچه نك بو ترصيه سى ده مه چو خانى ، چين اوزرينه يوريمكدن آليقويه مدي . يوز بيك كشميلاك بر قوتله حدودى كچه رك ، چين اردولرني تارومار ايتدى [۲] . (وه يي - جه ئو Wei-tchéou) [۳] و (تان - جه ئو Tan-tcheou) طرفلرني يغما ايلدى . بوتون شمالي چيني دهشت ايچنده براقدى .

ايمپراطوريچه ، متعدد جنراللر معيتمده اوله رق مه چو خانه قارشى اوچ يوز اللى بيك

[۱] ايمپراطوريچه يكننك تورك خاننك قيزيله اولنمه سنه پك زياده اهميت وبرد يكنندن ايلرى كلن رجال دولتدن (چى - وه يي tchi-wei) يي مذاهب ناظرى صفتيله ، (يانغ - لوئن - چو آنغ yang-louen.tchoang) ي ده ، خانه كوندردى كى نامه يي تقديم ايتمك اوزره (وو - ين - سيه ئو) يه ترفيق ايتمى . ايمپراطوريچه ، بوسورتله خانك غرورنى او قشايه رق قيزى و برمكه ارضا ايدم بيله - چكنى ظن ايدى يوردي . حالبوكه ، مه چو ، كنديسنه داماد اواق ايچون كلن (وو - ين - سيه ئو) ايله (يانغ - لوئن - چو آنغ) ي حبس ايتمك ، (چى - وه يي) ي ده خانلق رتبه سى و برمك صورتيله ايمپراطوريچه نك اميدلرني اساسندن ييقدى . [ايستانيسلاس ژوليه ن ص : ۱۷۱]

[۲] چينليلر ، تورك آقبنلرينه قارشى شمال حدودلرنده اوچ اردو بولنديرييورلردى . بو اردولردن برنجيسى (تسينغ - نان - كيون thsing-nan-kiun) يعنى (مشكلاتى اقتحام ايدن اردو) ، ايكنجيسى (پينغ - تى - كيون ping-ti-kiun) يعنى (شمال توركلىرى طورديران اردو) اوچونجيسى ده (تسينغ - ئى - كيون thsing-i-kiun) يعنى (غرب توركلىرى طورديران اردو) نامى طاشيوردي . [ايستانيسلاس ژوليه ن ص : ۱۷۱ نوط]

[۳] موسيو ده غينى بو اسى (غوئيه - جه ئو goei-tcheou) شكلنده ضبط ايدىيور .

کشیک بر اردو کوندردی . حالوکه بو ائناده تورک خانى حیرت انکیز بر سرعتله
(وەب - چەئو) یی ضبط و (تینگ - چەئو ting-tcheou یی یغما ایتیش ، شائو - چەئو
Chao-tcheou) نك محاصره سنه قوشمیشدی .

ایمپراطور یچه ، اردولرینک حرکته رغماً ، تورک آقینلرینک برسیلایه حالنده شمالدن
جنوبه طوغری مدهش بر صورتله ایلریله دیکندن تلاشه دوشه رک قوتله قارشى طوره مدینى
تورک خانى اهانتله افنا ایتک ایستدی . مه چو خانک باشنى کتیره نه قراللق ویره جگنى ،
(چان - چوئه tchan-Tchoue [۱] عنوانى توجیه ایده جگنى اعلان ایلدی . [۲] فقط ،
بو تدبیره هیچ بر فائده تأمین ایده مدی . تورکر آره سنده بر خان ، چینلیلر ماننده ده
خانک باشنى کتیرمک کبی تهلهکلی بر تشبیه آتیلایله جک بر قهرمان ظهور ایتدی .
خانک اردولری ایسه ایلریله مکده دوام ایده رک (سیانغ - چەئو Siang-tcheou) اوزرینه
هجوم ایتدیلر .

وضعیت چین ایچون پک وخیم بر شکل آلدی . چونکه جنراللردن هیچ بری ،
مه چو خانه قارشى طور مق جسارتی کوستره میوردی . ایمپراطور یچه نهایت کوزده لرینی
براقه رق منفادن جلب ایتدیکی اوغلی (چونغ - تسونغ Tchong-tsong) ی باش قوماندان
تعین و معیتنه ده مقتدر و کزیده جنراللر ترفیق ایده رک چینک تخلیصنه مأمور ایتکه
مجبور اولدی . فقط ، پرنسک اردوسی حرکت ایتهدن اول مه چو خان کیفیتدن خبر
آلدی . همان (وو - هوئه ی Wou-Hoei) طریقله چکلمکه باشلادی . کذرگاهده کی
شهرلری یغما ، سوریلری ضبط ایلدی . بیکلرجه کوله ، جاریه و آلتون ایپک کبی
بی پایان غنائمله تاتارستانه عودت ایلدی . [م ، ۶۹۸] .

غریبدرکه تورکر اطرافه دهشت صاچهرق عودت ایدرکن جوارده بولنان چین
اردولری سیرجی وضعیتدن چیه مامش ، خاقانی تعقیب ایتک جسارتنده بولنه مامشلردر [۳] .
بو حال ، تورک صولتلی قارشوسنده پیرانان چین اردولرنده قوه معنویه نك نه قدر صار-
صیامش اولدیغنی کوسترن حالاتندر .

[۱] tehan-tchoue چینجه ده (مه چونک باشنى کسن) معناسنى افاده ایتکده در [ایستانیسلاس

ژولیه ن . ص : ۱۷۲ نوط]

[۲] ژورنال آسیاتیک : ج : ۴ . ص : ۴۱۸ ، ۴۱۵ . تومسن . ص : ۶۸ .

[۳] ده غینی . ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۵۰ ، ۴۵۱ ؛ ایستانیسلاس ژولیه ن . ص : ۱۷۳

مه چو خان ، پارلاق بر ظفرله تتوج ايدن بو صوك سفريله مقصديني تأمينه موفق اولمشدى . فى الحقيقه خاقان بوسفريله چينه قوت وشوكتنى طائمش ، (تانغ) خانداننك ايمپراطورلقدن اوزاقلاشديريله سنه ميدان براقه مش ، تاتارستانده آرزو ايتديكى نفوذ عظيمى قازانمشدى . محاربه يه دوام ايچون آرتق برسبب قالمه مش اولديغندن مصالحه تكليفنده بولندى . چينليئر ، خاقانك كنديلكنندن عودتى بر نعمت تلقى ايدهرك كنيش بر نفس آلمشلردى . بودفعه صلح تكليفنده بولنه منى ايسه بي پايان بر مسرتله قارشولاديلر . چونكه دوام ايدن محاربه لردن كوزلرى ييلمش ، تورك آقنلردن دهشته دوشمشلردى .

ايمپراطوريجي مه چو خان اوجيوز بيك كيله دارى ، مختلف رنكده اولمق اوزره اللى بيك طوب ايبك ، اوج بيك عدد زراعت آلتى هديه ايدهرك مصالحه عقد اولندى . خانه بر چينلى پرنسس ويريله جكنه دائر اولان وعده تكرر تأييد ايدلدى [۱] .

فقط بودفعه كي مصالحه ده اوزون مدت دوام ايدهمدى . بوده اساساً ضرورى ايدى . چونكه هر ايكي طرف ده بر برلرينه تماميله امنيت ايدهميورلردى . چينليئر ، انتريقه لرله ينه توركلرى حاكميتلىر آلتنه صومق ايستيور ، توركلر ايسه چيني كنديلرينه خر جكدار يامق سوداسنده قوشيورلردى .

چينليئر ، عقد صلح دن بر آرزو كره عدليه ناظرى (چانغ - فونغ - ئى tchang-fong-i) بي توركلره قارشى قويمق اوزره (تيهن - پنيغ thien-ping) ايالى قوماندانلغنه تعيين ايلديلر . [م ۷۰۰] ايرتسى سنه ده (وهى - يوئن - چونغ Wei-yuen-tchong) ي عيني وظيفه ايله (لينغ - وو ling-Wou) ايالتنه كوندرديلر . [م ۷۰۱] .

توركلر حدودلرده چين عسكرينك تكثرتدن قوشقولانمغه باشلاديلر . ميلادك ۷۰۲ تاريخنده بر تورك فرقه سى حدودى تجاوزر ايدهرك (ين - چه ئو yen-Tcheou) ، ايالتنه آقن ايتدى . متعاقباً (پنيغ - چه ئو ping-tcheou) ، (يونغ - چه ئو yong-tcheou) و (تاي - چه ئو tai-tcheou) طرفلىر توركلرك استيلاسنه اوغراى [۲] . فقط ، بو آقنلر دوام ايتمى . بر ايكي منفرد حادثه يي متعاقب تورك خاقانلى ايله جنوب ايمپراطورلى آره سنده تكرر مناسبات دوستانه باشلادى .

[۱] استانيلاس ژوليه ن . ص : ۱۷۴ ، ۱۷۵

[۲] ژورنال آزياتيك . ج : ۴ ص : ۴۱۵ - ۴۲۰ . استانيلاس ژوليه ن ، توكيولر .

دائر وثيقه لر . ص : ۱۷۶

مہ چو خان چین سراینہ (مو - ہو تا - قان mo-ho-ta-kan) یعنی موہو ترخان نامندہ بر ایلیچی کوندہ رەرك قیزلرندن برینی ایمپراطوریچہ نك اوغلی (چونغ - تسونغ) . تزویج ایتک نیتندہ اولدیغی بیلدیردی . ایمپراطوریچہ ایلیچی یه فوق العادہ احترام کوسترەرك مہماندارلغہ ایکی برنس^[۱] تعیین ایتدی و خانک آرزوسنہ موافقت ایلدی .

مہ چو خان ، ایمپراطوریچہ نك موافقتندن و ایلیچیسنہ کوستردیکی احترامدن پك زیادہ ممنون اولہرق ، ایلری کلن تورک رئیسارندن (ایلی - تان - هان i-li-than-han) ی ہدیہ ایتدیک ییك قدر آتله عرض تشکر ایچون چین سراینہ کوندردی . چینلیلر بویکی سفیری دہ پارلاق بر صورتدہ استقبال و حقندہ پك زیادہ حرمت کوستردیلر . تورکلری ضعیف کوردکلری زمان حقارت ایتکدن چکنمہ یں چینلیلر ، اونلردن تدہش ایتدکلری زماندہ دہ التفاتکارانہ تبصبلردن حیا ایتورلردی . چینلیلرک بو غنغہ لرینی نظر اعتبارہ آلہرق ایمپراطوریچہ نك کوستردیکی حرمت و التفاتلردن او اثنادہ تورکلرک قوت و قدرتلری حقندہ بر فکر ایدینہ بیلیرز .

تورکلرلہ چینلیلر آردہ سندنہ بو صورتلہ تأسس ایدن حال صاح (چونغ - تسونغ tchong-tsong) ك جنوب ایمپراطولفی تحتہ کچمہ سنہ قدر دوام ایلدی فقط . چونغ - تسونغ زمام ادارہ یی والدہ سنك الندن آلدقدن صوکرہ تورکلرہ قارشى خصمانہ برپولتیقہ تعقیبہ باشلادی . بونك اوزرینہ تورکلردہ میلادك (۷۰۶) تاریخندہ تکرار چین حدودلرندہ کوروندیلر .

چین جنراللرندن (شا - چا - چونغ - ئی cha-tcha-tchong-i)^[۲] تورکلرک ایلریلہ ملرینہ مانع اولمق ایستہ دیسہ دہ فاحش برانہزامہ اوضرادی . اون بیك قدر تلفات

[۱] مہماندارلغہ تعیین ایدیلن پرنسلردن بری (پینگ - ٹن - کیون ping-en-kiun) پرنسی (چونغ - سون tchong-sun) دیکری دہ (ئی - ہینگ - کیون i-Hing-kiun) پرنسی (چونغ - مینگ tchong-ming) ایدی .

[۲] موسیو رادلوف (Radloff . ص : ۱۷۴) ، چین وقایعنامہ لرندہ (تسیانغ - کیون Tsiang-kiun) نامیلہ دہ یاد ایدیلن (شا - چا - چونغ - ئی) نك اورخون کتابہ لرندہ (چاچاشانون — چاچاشانونقا) دینیلن جنرال اولدینفی ادہا ایدیور . فقط کتابہ دہ بو اسم میلادك ۷۱۵ تاریخندہ (کول تکین) ك بر محاربہ سی مناسبتیلہ ذکر ایدلہ یکی و چین وقایعنامہ لرندہ ۷۰۷ تاریخندن صوکرہ بوجنرالک تورکلرلہ حرب ایتدیکنہ دائرہ ہیچ برشی کوریلہ مدیکی نظر اعتبارہ آ لینیرسہ رادلوفك ادہاسنی احتیاطکارانہ قارشولامق ایجاب ایدر .

ویره رک چکلمکه مجبور اولدی . تورکار ، (یوئن - جه نو yuen-tcheou) یی استیلا ایدرک بیکلرجه حیوان اغتنام ایلدیلر .

ایمپراطور (چونغ - تسونغ) ، قوتله تورک آقینلرینی طوردیره میه جغنی کوره رک اولجه والده سنکده مراجعت ایتمش اولدینی برتدیره ، دناشتکارانه تشویقاتله مه چو خانی اولدیرتمک چاره سنه باش اوردی . اعلانلرله برچوق تشوقاتده ، خانک باشنی کتیره جکلره پک چوق وعدلرده بولندی . [۱] فقط ، بوتون بوپارلاقى وعدلره رغماً ، بو جنایتیه جرأت ایدر بیلرجهک هیچ بر فرد چیقمدی . حالبوکه بو ائنده مه چو خان ، کوندن کونه دها زیاده قوت ونفوذ قازانیوردی . فی الحقیقه چین وقایعنامه لرندن آکلاشلدیغنه کوره قوتلوق خانک احیا ایتدیکی خاقانلق ، مه چونک عزم و جرئتله متوج مساعیدی سایه سنده بو ائنده اسکی شوکت وسعوتنی قازانمش ، شمال غربی طرفلرنده ساکن اولان تورکلرده کاملاً خاقانلغه التحاق ایتمش ، چینک اسارتی آلتنده قالمش اولان عرقداشلر قورتارلمش تورک سلطنتی (هیهلی خان) ک ایلک زمانلرنده کی حالی بولمشدی . درت یوز بیگ سوارینک حدود بویلرینه پاییلیمه سی ایچون مه چونک براراده سی کافی کلیوردی . آرتق تورک خانی چینلیرله مدارا ایتمه لزوم کورمیور ، بالعکس جنوب ایمپراطورلغنی عادتاً هیچه صایووردی . چونکه حیرت بخش عزم و همت سایه سنده خاقانلق بایراغنیک تموج ایتدیکی ساحه طولاً و عرضاً اون بیگ (لی li) برمسافیه قدر امتداد ایدیوردی . [۲] مه چو خان قدیم تورک تشکیلاتنه توفیقاً شرق و غرب ناملریله ایکی یه آیردینی بوواسع خطه مک شرق طرفنی قارداشی (تو - سی - فو to - si - fou) [۳] یه ، غرب جهتی ده قوتلو خانک اوغلی (مه - کی - لیه n - ki - lien) [۴] توجیه ایلدی . بونلردن هربری ایجابنده یکریمی بیگ کشیلک بر قوت چیقاره بیلوردی .

[۱] ایستانیسلاس ژولیهن . ص : ۱۷۹

[۲] تومن . ص : ۶۹ . ده غینی : ص ۴۵۱ . ایستانیسلاس ژولیهن . ص : ۱۷۷

[۳] چین وقایعنامه لرندن (ایستانیسلاس ژولیهن) ک (تو - سی - فو to - si - fou) و موسیو

(ده غینی) نک (تو - سیه - فو tou - sie - fou) شکلنده نقل ایتدکلری بواسمی موسیو Schlegel

(ص : ۲۳) (توسیق بک tousikbeg) صورتنده اوله رق استنساخ ایدیور .

[۴] چین تاریخلرنده (مه - کی - لیه n - ki - lien) دینلین بو پرنس ، مه چو خانه خلف

اولان مشهور (بیلکه خان) در . اورحون کتیه لرنده بیلکه خان کندیسندن بحث ایدرکن :

[تورت یکریمی یا شمقا تار دوش بودن اوزاشاد اولرتم] یعنی یکریمی درت یاشمده تار دوش خلقنه

(غرب جهتلرینه) شاد اولدم ، دیمش اولسنه نظراً ، بو پرنسک میلادک (۷۰۶ - ۷۰۷) تاریخنده

شرقی توکیو خاقانلغنیک غرب جهتلرینه خدیو اولدینی آکلاشیلیمده در . [تومن . ص : ۱۴۷ نوط]

مہ چونک (اینی خان) یعنی (کوچوک خان) عنواتی طاشیان اوغلی (فو - کیو fou - kiu) [۱] خان دہ شرق و غربہ حاکم اولان بویکی خانہ قومانداییدیوردی .
بونک دہ معیتندہ قرق بیک کشیک براردو بولنیوردی .

تورکلر ، سہنہ لرجہ اوزلہ دکلی سوط ماضیہ نک تکرار قازانیلدیغنی کورمکدن متولد برغرور ایله همان هر سہنہ چین حدودلرینی آشپور ، (اورتوس) ، (شانی) و (شنسی) ایالتلرینی دہشت ایچندہ براقپور ، بی پایان غنائملہ عودت ایدیوردی [۲] .
چین مورخلرینک ویردکلی معلوماتہ نظراً تورکلر بو آقینلرہ باشلامدن اول دائماً (هوانغ - هو) نک یعنی (نهر اصفر) ک شمال ساحلندہ واقع (فو - یون - سہ fou-yun-sse) دینیلن برمعبدہ طویلانیور ، احراز ظفر ایچون اورادہ عبادت و دعا ایتدکدن صوکرہ ، حربہ آتیلیوردی [۳] . معنویاتہ پک زیادہ مربوط اولان تورکلر ، اوزمانلردہ مظفر اولمق ایچون بوصورتلہ دائماً تکرینک یاردیمنہ صیغنیوردی .

مہ چوخانک چینہ قارشى اجرا ابتدکی بوسفرلر ، آز چوق فاصلہ ایله میلادک (۷۰۸) تاریخنہ قدر دوام ایلشدر . تاریخ مذکورده ، خاقان غرب طرفلرنده ساکن اولان (تو - کی - شی Tou - ki - chi) تورکلری اوزرینہ یوریدیکندن چینلیر ، برآز نفس آلمغہ وقت بولہ بیلدیلر . [۴]

[۱] مہ چوخانک بواوغلنہ (تو - سی خان tho-si-khan) دہ دینیلیوردی . [ایستانیسلاس ژولین . ص : ۱۷۷]

[۲] ژورنال آزیاتیک . ج : ۴ . ص : ۴۲۸ . ویسده لو Vissdelou ، ص : ۵۴ . دہ غینی deguignes ص : ۴۵۱

[۳] ایستانیسلاس ژولین . ص : ۱۸۰

[۴] چین وقایعنامہ لرنده (تو - کی - شی) نامیلہ یاد ایدیلن بوقومک اورخون کتابہ سنده کی (تورکش) لر اولدینی شہہ سزدر . موسیو (تومسن thomsen) ، سبیریا اقوامی حقندہ مستشرق شہیر رادلوفک [Radloff, An - Sibiren . I, p. 364] ویردیکی معلوماتہ استناداً حالا آلتای طرفلرنده (تورکش) اسمنی خاطر لاتہ جق آدلر بولندیغنی خبر ویریور . فی الحقیقہ آلتای تورکلرندن [قوماندین Koumandine] لک الیوم (تورہ کش türägäsch) اسمندہ بر قریہ لری اولدینی رادلوفدن آکلاشیلہ قدہ در . عینی مؤلف ، قارہ اورمان قاتارلرندن برقیلہ نک دہ (تیرکش tirgäsh) نامنی طاشیدقلرینی خبر ویریور .

بواسملرلہ اورخون کتابہ لرنده کی (تورکش turgäs , turghès) وچین وقایعنامہ لرنده کی (تو - کی - شی tou - ki - chi) لفظلری آردہ سنده شایان تدقیق برقرابت کورولمکده در .
(تو - کی - شی) لر غرب تورکارندن غلبہ لک براولوس ایدیلر . غربی تورک خانانک قوتلی

مه چو خان ، ميلادك ۷۱۰ تاريخنده اولا تانغوتلر ، متعاقباً سوغداقلرله آلتى چوپلر اوزرينه يوريمش اولديغندن چينليلر برقاچ سنه شمال حدودلرينى آسوده كورمك بختيارلغنه نائل اولديلر . مه چو خانك ميلادك ۷۱۰ تاريخنده برادر زاده لرى (مه - كى - ليه ن) و (كول تيكين) اداره سنده (تانغوت Tangoute) لر ^[۱] اوزرينه كوندرديكى اوردو ، بونلرى أليم بر انهزامه اوغراته رق ماللرينى يغما ، عسكرلرينى اسير ، چو چوقلرينى كوله ، اولكه لرينى ضبط ايتدكدن صوكره ^[۲] ، عودت ايتمش ، بو دفعه ده غرب طرفلرينه يوريمشدر .

زمانلرنده اونلره تابع بولنيورلردى . فقط ، شرقى تورك خاقانلغنىك انقراضى هنگامندن [م ۶۳۰] آز زمان صوكره غرب خانلى ده انحطاطه وچينك نفوذى آلتته دوشمكه باشلاينجه ، (تو - كى - شى) لرده ياواش ياواش ، استقلال قازانمشلردر . غرب توركلىنك اك فلاكتلى بر دورنده يعنى ميلادك (۷۰۲) تاريخنده خاقانلىق شرقدن چين ، غربدن ايران طرفندن تضيق ايدليكى زمان ده داخله ده مدهش براختلال قويمش ، نتيجه ده غرب خانى سقوط ايدرك موقعى (تو - كى - شى) لرك جسور وعزمكار باشبوغلرى (او - چه - له ou-tché-le) به تركه مجبور اولمشدر . ايشته بوسورتله اوزمانه قدر غرب خانلرينه تام اولان (تو - كى - شى) لر مستقلأ مهنه تاريخه چيقيشلردر . چين وقايغنامه لرينه نظراً (او - چه - له) (ايسينغ كول) ك غربنده و (ايلي) نهري جوارنده سوئى - شه Soui-che ، [عجا چو tehou مى ؟] ايرماغنىك شمال غربي سنده اقامت ايدنيوردى . بويوك قرارگاهى (قونغ - يوه Koug-yeu) شهرنده و كوچوك قرارگاهى ده (ايلي نهري) ساحلنده بولنيوردى . (او - چه - له) نك وفاتى متعاقب اوغلى (سو - كو so-ko) ياخود (سو - خا so-kha) كنديسنه خلف اولمشدر [م ۷۰۶] . مه چو خانك بو دفعه كى غرب سفرى ايشته بو (سو - قو) خانه قارشى اولدينى كى اشاغيده كوريله جك ايكنجى سفرى ده ينه بوكا قارشى اجرا ايدلشدر . تو - كى - شى لرك حكومتى ميلادك ۷۶۶ تاريخنه قدر دوام ايتمش تاريخ مذ كورده اويغورلرك هجوميله محو اولمشدر . [ويسدلو . ص : ۵۴ . فلاپروت ، تاريخى قابلولر : ص . ۱۱۹ . ده غينى . ص : ۴۹۳]

[۱] تانغوتلر ، (قوقونور - Koukounor) كولنك شمالنده و (شنسى Ghensi) ايلتنك غرب و غرب شماليسنده ، (هوانغ - هو) نهري نك دير سكنه قهرا متداد ايدن طاغلق منطقه ده اقامت ايدنيورلردى . مه چو خان زماننده بو منطقه ده ساكن اولان و (تانغوت) دنيبلن قومك تورك و يا داها صوكره لرى اولدينى كى ؛ تيبث عرقندن اولدقلىنى تعيين ايتك ممكن اوله مبور . ويريلن معلوماته نظراً ، اوزمانده بونلرك تورك و يا تيبث عرقندن اوللرينك هرايكيسى ده محتمل كورينيور . فقط ، بالاخره بو منطقه نك تيبثليلرله مسكون اولدينى شبهه سزدرد . [Klaproth, Asita polyglotta p. 213]

[۲] ايكنجى اورخون كتابه سنك ۲۴ نجى سطرنده (تانغوت) سفرى شو صورتله تصوير ايديليور : [يدى يكرى ياشمه تكوت (تانغوت) تاپا سولدم . تكوت بودنغ بوزدم . اوغلين يوتزين ييلقيسين برمين آنده آلم . سكر يكرى ياشمه التى چوب سوغداق تاپا سولدم . بودنغ آنده بوزدم . تومسن ، اورخون كتابه لرى . ص : ۱۲۳] .

مہ چو خان، خاقانلغک سطوت و شوکتی متشتت بر حالہ بولنان تورک قوملرینی قورت باشلی
 سنجاق آلتندہ طوپلامق سایہ سندہ تأمین ایدہ بیلہ جکسنہ قانع اولدیغندن، چینلیلرلہ بر حرب غائلہ سی
 اولمدینی بوزماندن استفادہ ایتک ایستیوردی . بونک ایچوندر کہ (تانغوت) سفرندن عودت
 ایدر ایتمز، غریبہ کی آلتی چوپلر [۱] و سوغداقلر [۲] اوزرینہ یوریمس، دہ میرقاپو ماوراسنہ قدر
 ایلر یلہ یەرک بوقوملری تحت انقیادہ آلمشدر . مہ چو خانک خلفی (بیلکە خان)، برنجی
 اورخون کتابہ سندہ بوسفردن: [قارداشم کول تیکیں یکر می آلتی یاشندہ ایکن هموجہم خانک
 (یعنی مہ چو خانک) دولتی، قانونلرینی تنظیم ایچون پک چوق چالیشدی . آلتی چوپ
 و سوغداقلرہ قارشى عسکر سوق ایدہ رک اونلری مغلوب ایتدک [۳] یولندہ بحث ایتکدہ در .
 چینلیلر، مہ چو خانک غریبہ شغول اولسنی فرصت عد ایدہ رک حدودلرینک تقویہ سنہ
 چالیشمغہ باشلادیلر . جنرال (چین - یوئن Tchín - Yuen)، غربی چولینک جنوب
 طرفلرینی یعنی (اورتوس) خطہ سنی الہ ایتدی . بورادہ بر برلرندن دردر یوز
 (لی Li) یعنی قرقر فرسخ بعدندہ اوچ قلعه انشا ایتدیردی . [۴]

[۱] اورخون کتابہ لرینی حل ایدن موسیو تومسن، (آلتی چوب) ک الیوم (چو Tchou)
 دینیان ایرماغک اسکی اسمی اولدیغنی، ونوکیو خانلری زمانندہ چو ایرماغک (ایسیغ کول) .
 طوغری امتداد ایدن قسم علیاسنی محتوی اراضی بہ و بورادہ ساکن اولان خلقہ بونام ویریلدیکنی
 ادما ایتکدہ در . (تومسن) ک بو ادعا سندن او وقت، تورکشلرلہ مسکون اولان اراضینک
 (ایسیغ کول) . طوغری اولان قسم جنوبیسی آلتی چوب بوردی اولدینی و مہ چو خانک (صفد)
 خطہ سنہ کیتک ایچون بورادن کچدیکی آ کلاشیلور . تومسن، چین . مؤلفاتندہ کوریلن سوئی - شہ
 Soui-che ویا سوئی - یہ Soui-ye نہرینک دہ (چو) ایرماغی اولسی احتمالی درمیان ایتکدہ در .
 [۲] ماوراءالنہردہ یونان مورخلرینک (سفدیان Soudiane) واسلام مؤلفلرینک (صفد)
 ویا (صفد) دیدکلری منطقہ دہ ساکن اولان قومہ اورخون کتابہ لرندہ (سوغداق) نامی ویریلکدہ در .
 صفد خطہ سی، موہان خان دورندہ توکیو خاقانلغنہ الحاق ایدلمش، خاقانلغک انقسامندن سوکرہ،
 غربی توکیولرہ انتقال ایلشدر .

[۳] اورخون کتابہ سندہ قونلوغ خانک کوچوک اوغلی (کول تیکیں) ک موفقیاتندن ستا -
 یسکارانہ بحث اولنورکن، آلتی چوپلرلہ سوغداقلر مہاربہ سی شو سورتلہ تصویر ایدیلور :
 [اینم کول تیکیں، آلتی یکر می یاشکە اچیم قاقان ایلین توروسین آنچہ قازغاندی . آلتی چوب،
 سوغداق تاپا سولدمز بوزدمز .] اورخون کتابہ لری، برنجی آیدہ، سطر : ۳۱

[۴] چینلیلر بو اوچ قلعه یہ (شہ تو - کیانغ - چینغ Cheou-Kiang-tching نامی ویریورلردی
 چینلی مورخلرک روایتلرینہ کورہ، جنرال (چین - یو)، مہ چو خانک غرب سفرندن عودتندن
 اول، بوقلعلرک اکمالی ایچون، ایمپراطور (جونغ - تسونخ) ک موافقتلہ عملہ ایلہ برابر عسکر دہ
 استخدام ایتمش، اشآتی تسریع مقصدیلہ جانیانہ شدت کوسترمش، حتی بر دفعہ، خدمتندن
 قاچان ایکی یوز عسکر قلعہ دیوارلری اوکندہ کاملاً بوغازلامق کبی وحشتلردن بیلہ چکنمہ مشدی .
 جنرالک بو شدتی سایہ سندہ قلعہ لر مہ چو خانک عودتندن اول یعنی آلتمش کون طرفندہ اکمال
 ایدلشدر . [ایستانیسلاس ژوابن، س، ۱۸۱، ۱۸۲]

بوندن باشقه ، خاقانك عودتنى متعاقب وقوعى محقق كوريلن آقنلرى اخباره مأمور
قره غوللرك اقامتى ايچون ده (نيه ئو - ته ئو - شائو - نا - شان Nieou-Theou-Chao-Na-Chan)
طاغلك شمالنده بىك اوچيوز قدر قوله ياپدى . [۱]

چينلىلرك بوتديرلرى ايلك زمانلرده كندىلرى ايچون ائى برتقيجه ويردى . توركلر
خىلى زمان بو قلعهلرى زورلايه رق چينه هجوم ايتك تشبثده بولمديلر . مه چو خان بيله
غرب سفرندن عودتنده [۲] يكي وضعيتى قبول و ايمپراطوردن كنديسنه بر پرنسس
ويريله سنى طلبله اكتفا ايلدى [م ۷۱۱] . ايمپراطور بر وسيله نزاع چيقارمق اوزره
خانك بوتكليفنه موافقت كوستردى . (سونغ Song) قرالى (چينغ - خى Tching-Khi) نك
كرمه سنى ويرمكى وعد وبو پرنسس (كين - شان Kin-Chan) يعنى (آلتون طاغى
پرنسس) عنواننى توجيه ايلدى .

[۱] اشارت قوله لرى دىيىلن بوقره غوللرده سورت دائمه ده اقامه ايدىلن عسكرلر ، توركلرك
حركاتنى ترصد ايتككه مأمور ايدىلر بولر ، توركلرك وضعيتندن آقنلره باشلايه جقلىرى حس ايدر
ايتمز ، قوله لرده آتش ياقار ، بو صورتله هم بربرلىرى ، هم ده حدود محافظه سنه مأموراردولرله
اهالى بى وقعه دن خبردار ايدىلردى .

[۲] برنجى اورخون كتايه سنك ۳۱ و ۳۲ نجى سطرلرلنده آلتى چوب وسوغدا قىلرله اولان
معاربه لرى متعاقب :

[تابغاچ اوكتوتوق (اونغ توتوق) بش تومن سوكلتى . سو كشم . كول تيكن ياداغن
اوپليو تكدى ، اوكتوتوق يورچين يرقلغ الكن توتدى . يرقلدى قاغانه آنج اولدى . اول سوك
آنده بوق قيشدم = چينلى اونغ توتوق ، اللى بىك عسكرله كلدى . معاربه ايتك . كول تيكن
يايا اوله رق هجوم ايدوب باصدى . اونغ توتوق قوماندانى سلاح بدست يقالادى . مساحاً اوپله جه
خاقانه ملاق اولدى . ار عسكرى اوراده محو ايتك .] دنيلمه سنه وايكنجى آنده نك ۲۵ نجى
سطرلنده ايسه عيني مآلده اوله رق : [تابغاچ اوكتوتوق بش تومن سوكلتى . ايدوق باشداسو كشم .
اول سوك آنده بوق قيشدم] عبارده سنك كورولمىنه نظراً ، توركلرك غرب سفرىنى متعاقب ،
اونغ توتوق ايله حرب ايتمش اولدقلى آكلاشيليور . موسيو تومسن ، ديوركه : اكر اونق توتوق ،
برشخص اسمى ايسه كتايه ده كى عبارده [چينلى اولق توتوق اللى بىك عسكرله كلدى] دىك اوله جقدر .
حالبوكه چين وقابعدمه لرى بوتارمخده نه اسمى (اونغ توتوق) . بىكزه ين بر قوماندان دن نه ده
توركلرله بويله بر معاربه وقوعندن اصلاً بحث ايتمه مشلردر . بونك ايچوندركه تومسن ، اونغ توتوق لفظنك
توركجه ويا چينجه اولدىغندن نرود ايتدىكى كى برشخص اسمى اولمىنه ده قطعىتله ادعا ايدمه مكدردر .
چينلىلرك قارلوق توركلرى باشبوغلرینه ويردكلرى (توتو Tou-tou) عنوانى بر آرز (توتوق) .
بىكزه دىكى كى (اونغ) لفظى ده چينجه (قرال) معناسنه كلن (وانغ Vang) . مشابعت عرض
ايتمكده در اونغ توتوقك توركجه اولمى احتمالنه كلنجه ، كرجه اسكى توركجه ده (اون = اوك) صاغ
معناسنه كليورسه ده (توتوق) ك نه دىك اوله جفنى تعيين ممكن اوله ميور .

چینلیلر قوتله تحت انقیاده آله مدقلری تورک خانی ، پرنسسک فس-ونکار زلفیه
ایمپراطورلغه بند ایتک هوسنه دوشمشلر ، داها طوغریسی پرنسی ویره جکز وعدیه
خانی آوتمق ، حدودلره آقین ایتمه سنه مانع اولمق ایسته مشلردی .

ایمپراطور بو مقصدله تاتارستانه فتان بر ایلچی کوندردی . بو خدعه کار آدم ،
متصور ازدواجک نتایجنه دائر سرد ایتدیکی اغفالکار مطالعات ایله مه چوخانی تسخیر
ایتدی [۱] . بر حالدکه ، تورک خانی بقای سطوتی بوازواجک وقوعنه منوط کی
تلقی ایتمه باشلادی . بر آن اول پرنسسک دست ازدواجنه نائل اوله بیلیمک ایچون ؛
ایلچینک تلقیناتیه ؛ کندیسنی چین ایمپراطورینک (تابع Vassal) ی اعلان ایده جک
قدر خفیفلک کوستردی .

چینلیلر ، تورکلره قارشى اوتهدنبری ، معین بر سیاست تعقیب ایدیورلردی . یعنی
تورک خانلرینه چینلی پرنسس وعد ایده رک اونلری آووتیور ، چینه آقین اجرا ایتلرینه
مانع اولیورلردی . بو تدبیر کافی کمدیکی زمانلرده ده ، یا خان زاده لر آره سنه تفاق وتفرقه
صوقیور ، یا خود خاقانلرک دائره سنه ادخال ایتدکلری چینلی پرنسسلر واسطه سیله ، اونلرک
اخلاقى افساد ، حرکاتی تجسس ایتدیریور ، بو سایه ده ضعیف زمانلرده محالری
تدبیرلرینی قوریورلردی .

شاید پرنسس ویرلیدیکی تقدیرده خاقانک نفوسی آرته جغنی حس ایدرلرسه ، یالان
وعدلرله کندیسنی اوایلایور ، پرنسی بر تورلو کوندرمیورلردی .

ایمپراطور بودفعه مه چوخانه قارشى صوک طرزی تعقیب ایدیورلردی . یعنی بر پرنسس
ویره جکنی وعد ایدیور فقط ، وعد ایتدیکی پرنسی تاتارستانه کوندرمه یاناشمیور ،
خانی آوتمقله وقت کچیریورلردی . حالبوکه ، مه چوخانده ، نفوس وشوکتک آرتمه سنه
سبب اولور امیدیه پرنسسک دست ازدواجنی طلبده اصرار کوستریورلردی .

بونک ایچوندرکه صوک دفعه ، ایمپراطورک موافقتی خبرینی آلیر آلاز ، تشکرات
وتعظیماتی عرض ایتک اوزوه اوغلی (یانغ - او - چی Yang-o-tchi) یی (سی - غان - فو) یه
کوندردی . [م ۷۱۱]

[۱] چین سفیری بو ازدواج شایع اولور اولمز ، سیبریاده (اوبی) نهری بویارنده ساکن
اولان (جو - می Tehu - mi) لرله (کیهن - قوئن Kien - kuen) یعنی قیرغیز قبیله لرینک
همان کندیه سنه انقیاد ایده جکلرینه دائر تأمینات ویره رک خانی قاندرمشدی .

اوتەدنبىرى خاقانلغە مربوط اولان (باسمىل) لرى يەنى (پا - سى - مى) توركلرى [۱]
 صوك زمانلاردا مەمەد اولان وىركىنى كوندىرىمكە باشلامىشلىرى . مه چو خان ، بونلر
 تادىيى ايچون ، خارجى غوائلدن آزاده مناسب بر زمان بىكلىوردى . چىنلىلارلە مەنسەبات
 دوستانە باشلايەرقا وطر فلرەدە حرب تەلەكسى قالمىنچە ، تاردوش شادى (مه - كى - لىەن)ى
 بونلر تادىنە مامور ايتدى . (مه - كى - لىەن) دە ميلادك ۷۱۲ تاريخىدە باسمىلار
 اوزرىنە يورىيەرك اطاعتلرىنى تامينە موفق اولدى [۲].

توركلر بو حربلە مشغول ايكن (خىتان) لرك غەربىدە ساكن اولان (هى) ويا
 (كى) لرى ، چىنە قارشى اعلان عىسيان ايلدىلر [م ۷۱۲] . (هى) لرك عىسيانى ،
 توركلرلە چىنلىلر آردەنە يىكىدن برودت كىرمەنە سەبب اولدى .

چونكە (هى) لرى ، محاربەدە اسىر ايتدىكلرى چىن جنراللىرىنى مه چو خانە كوندىرىشلىرى
 [م ۷۱۳] . مه چو خان ايسە ، ظاهرەدە ھىچ بر سەبب مشروع يوق ايكن بو جنراللىرى
 اعدام ايتدىرمك كى بر سياستىزلك كوستردى . [۳] .

خاقانك بو حرىكى (سى - غان - فو) سىرايندە پك فنا بر تائىر براقدينى كى ،
 شمدى يەقدر تعقيب ايتدىكى سياست عاقلانە ايلەدە قابل توفىق دىكلىدى . چونكە ايمپراطورلە
 عقد صلح ايدەرك دامادلغە نامزد اولدىنى بر زماندە ، بلا سەبب ، جنراللىرى اعدام
 ايتدىرمىش شايان تقىيح اولدىنى كى آمال شىخسىيە سەنەدە مغاز ايدى . خالبوكە خاقان بونكەدە
 اكتفا ايتەيەرك برادر زادە مى (مه - كى - لىەن) ادارە سەندە (پەرتىنغ) دىنلىن
 (بش بالىق) اوزرىنە بر اردو كوندردى . بو اردو بش بالىق اھالىسى ايلە آلتى دفعە
 محاربە يە كىرىشەرك اونلرى مغلوب وپرىشان ايتدىكن صوكرە عودت ايلدى [۷۱۳]

[۱] اورخون كىتابەلرندە (باسمىل Basmil) وبا (باسمىل Basymil) دىنلىن توركلرك
 جىن وقايەنامەلرندە كى (پا - سى - مى Pa - si - mi) لرى اولدىلرندە شىبە يوقدر .
 موسيو قلاپروت (Tableaux Historiques) عنوانى قىمتلى اثرندە (پا - سى - مى)
 برنسلرىنك توكىو خانلرى كى (Assena آسنا) خاندانلرى اولدىلرلىن ادعا ايدىيور .
 ايكىنچى اورخون كىتابە سەندە مه چو خانك خلقى بىلەكە خانك ، (باسمىل) لردن بحث ايدىركن
 بونلرى ، (اوغىشم) دىيەرك كندى عرقندىن عە ايتەسى قلاپروتك ادعاسى تايىد ايتەكەدەدر .
 [۲] ايكىنچى اورخون كىتابە سەنك ۲۵ نچى سطرندە (باسمىل) سفرىنە دائر شو عبارە
 كورىليور: [طفز يكرى ياشمە باسمىل ايدوق آت اوغىشم بون ارنى آرقش پىدە من تىپن سولدم
 ايچكرتم قالك آبرو قالورتم . تومسن ، اورخون كىتابەلرى ، ص : ۱۲۳]
 [۳] دەغىنى ، ح ۱ ق : ۲ ، ص : ۴۵۲ - اىستانبۇلا ژولىەن ، ص : ۱۸۳

ہوائناده چینلیلر داخلده پک زیادہ مشغول اولدقلرندن مہچو خانک بوحرکتہ قارشى قوتله مقابلهده بولنہمدیلر، کوز یومغہ مجبور اولدیلر، یالکز، بوآرہلق ایمپراطورلغہ ارتقا ایدن (یوئن - تسونگ Youen - tsong) [۱] سلفی زمانندہ قرارلاشدیرلمش اولان ازدواجی فسخ ایتدیکنی اعلان ایدہرک، خاندن هیچ اولمزسہ بوصورتله انتقام المق ایستدی. باقیلیرسہ، یکی ایمپراطورک بوقراری مہچو خان نظرندہ اعلان حربدن دہا مؤثر برمقابله ایدی. فیالحقیقہ، بویله اولدینى پک چابوق آکلاشیلدی: بو اعلان اوزرینہ مہچو خان، همان (تہ - لہ te-le) یعنی تکین عنواتی حائز اولان اوغلی (یانغ - او - چی yang-o-tchi) بی [۲] ایمپراطورک خاصہ اردوسنہ کیرمک وپرنسسک ویرلمسہنى رجا ایتک اوزرہ چینہ (سی - فان - فو) سراینہ کوندردی.

یکی ایمپراطور تورک خاقانہ برچینلی پرنسس ویرمک ایستہمیوردی. فقط، مہچونک صوک ترضیہسنہ قارشى آچیقندن آچیغہ فکرنی اظهار ایتکی دہ موافق کورمدی. چونکہ اوائسادہ تورکلرلہ حربہ طوتشمق ایشنہ کلمیوردی. اک موافق برتدیر اولہرق خانى آووتیق یولنى بولدی. اولکی پرنسسک یرینہ (نان - هو - ہیہن nan-Ho-Hien) پرنسسنى کوندہرہجکنى بیلدیردی. [۳] انجازینى اصلا دوشونمیدیکی بووعدینى غایتلہ التفاتکارانہ یازلمش برمکتوبلہ مہچو خانہ اعلام ایلدی. [۴] فقط، ایمپراطورک بوتون بو پارلاق وعدلری، مہچو خانى آووتیق ایچون مراجعت ایدلمش بر صنیعہدن باشقہ برشى دکلدی. فیالحقیقہ، خانک اصرارینہ رغماً پرنسس اوسنہدہ کوندہرلمدی. حالبوکہ مہچو خان، پرنسسى الدہ ایتک ایچون پک زیادہ صبرسنزلانیوردی. رجالرینک تأثیرسنزقالدیغنى کورنجه اجبارسیاستنى تعقیبہ قرار ویردی. اوغلی (انی خان i-ni-Khan) کزیدہ سواریلر وپرنسلردن (چونگ - او tchong-o) [۱]، (هو - پا Ho-pa) [۲]

[۱] موسیو دہغینی بواسمى (هیون - تسونگ Hiuen-tsong) شکلندہ ضبط ایدیور.

[۲] بواسم دہغینی نک کتابندہ (یانغ - نو - چی yang-ngo-tchi) شکلندہ کوریلور.

[۳] (کین - شان) پرنسسى دینیلن اولکی پرنسس (س - ونگ Song) قرالى (چینگ - خى

tching-Khi) نک، (نان - هو - ہیہن) پرنسسى ایسہ (شو cho) قرالنک قیزی ایدیلر.

[۱] ایستانیسلاس ژولینہ نک (چونگ - او tchong-o) شکلندہ استنساخ ایتدیکی بواسمى،

موسیو دہغینی [ص: ۴۵۲] (توم - غنو tum-gno) صورتندہ قید ایدیور. تومسن بونک

(تہ کین te-kin) وایستانیسلاس ژولینہ ایسہ (تہ - لہ te-le) عنواتی حائز بولندینى سویلیورلر.

[۲] هو - پا Ho-pa، (کیہ - لی - فا Kie-li-fa) عنواتی حائز ایدی. موسیو Schlegel

بو عنوانی (کیہ - لی - پات Kie-li-pat) صورتندہ تصحیح ایتکدہدر. [Schlegel، ص:

و (شى-پى) ايله (په-تينغ pe-ting) شهرينه [۱] هجوم ايتمكه مأمور ايلدى. [م ۷۱۴]
 فقط بو اردو، چين جنراللرندن (قوئو - كين - قوآن Kouo - Kien - Kouan)
 طرفندن مدهش برانهزامه اوغراتلدى. تورك اردوسىنىڭ ايلرى كان امراسندن
 (تونغ-او thong-o) تكين اسيردوشهرك، جنرال امريله شهر ك ديوارى دىيىنمىد بوزلا ندى.
 امرادن (هو-پا Ho-pa) ايسه منهر مآخاقانك حضورينه دونمكى تهللكلى كوردىكىندن، تاتارستانه
 عودت ايتمهرك زوجى و چو چوقلريله برابر چينلىلر دخالت و عرض اطاعت ايلدى.
 بوتون بو احواله رغماً مه چو خان، پرنسس دن برادرلو واز كچه ميوردى. حتى بوقانلى
 حادثه دن سوكرده ايمپراطوره برايلچى كونده ركه طلبنى تكرر ايلدى. فقط، بوزدغه
 كوندردىكى نامده كندىنى چينك برواسالى كى دكل، آسيانك معظم بر حكمدارى كى
 كوسترمكى ده اونوتىدى [۲] خاقان، چينلىلرى، بويون اكمله دكل، آنجق قوت وشدتله
 آمالنه رام ايدى چكنه آرتق قناعت كتىرمىشى.

ايمپراطور، خاقانك غروركار وشديد بر ايسالنه يازلمش اولان مكتوبنه قارشى،
 پرنسى ايراسى سىنه كوندرجكنى وعده مجبور اولدى [۳] مه چو خان، ايمپراطورك
 موافقت جوابى اوزرينه، چينه قارشى حركات خصمانه دن واز كچدى. فرصتدن
 بالاستفاده اوتهدنبرى تصميم ايتدىكى بر حربه يعنى قارلوقلر ك تاديينه حاضر لائمه باشلادى.
 خيلى زماندنبرى مستقلاً ياشامقده اولان قارلوقلر، صوك و قتلرده مه چو خانى
 دوشوندىر. جك درجه لرده بويوك بر نفوذ قازانمشلر، خانه قارشى خصمانه بروضعيت
 آلمشلىردى. مه چو خان، باشقه طرفده بر حربه مشغول اولدىنى هسكامده قارلوقلر ك نا كهانى
 هجومنه اوغرامق احتمالى دوشونهرك، شو، ساعد زمانده قوتلرني قيرمىنى موافق كوريوردى.
 تاردوش شادى (مه-كى-ليهن) ايله برادرى (كول-تيكىن) مىلادك ۷۱۴ تاريخنده

[۳] اسكى چين مورخلىرىنك (په-تينغ) ديدكلرى بلده اليوم (اورومچى ouroumtchi)
 دىيىلن شهر در. توركلر بوشهره (بش بالى) نامى ويريورلردى. يدنجى عصر ميلاديه بوشهر
 (توكيو) لرك قرارگاهلرندن برى ايدى. توكيولر چينه تابع اولدقن سوكره بوبلدهده چين والى
 عمومىسنك يعنى (تو-هو tou-Hou) نك مقرى اولدى بش بالى دها سوكره اوينورلرك اننه كچمشدر.
 [Klapreth, mémoires relatif. sa l'Asie, II 1826. p. 335]

[۲] مه چو خان ايمپراطوره كوندردىكى بومكتوبده، كندى حقنده [توركلر ك محشم حكمدارى
 جهانك مصلحى، ايمپراطورك دامادى اولان قوتلوغ خان] عنوانى قوللانمشدى. [ده غينى. ح :
 ۱، ق. ۲. ص : ۴۵۳.]

[۳] آشاغيده كوريله جكى اوزره، سوكره لرى مه چو خانك قوت و شوكتى تدريجاً سونمكه
 باشلايدىن، ايمپراطور توركلردن آرتق قورقه جق برشى قالمدينى كورهرك وعدينى انجاز ايتمه مشدر.

بو جور قومك تأدینه مأمور ایتدی . ایکی اردو متحداً قارلوقلر اوزرینه یوریه رك مقدس (تاماغ tamag) [۱] باشنده اونلرله حربه کیریشیدیلر . کول تیکینك شایان حیرت شهامت سیایه سنده محاربلكله مشهور اولان قارلوقلر ، آغیر برانهمه اوغرا دیلر . برچوغی میدان معرکه ده مقتول دوشدی . قسم متباقی ده عرض انقیاده مجبور اولدی م ۷۱۴ [۲] بواننده خاقانلغك غرب حدودلرنده قارغشه لقلر باش کوسترمش ، (تو - کی - شی) لر خانی (سوقو So-ko) علیه قیام ایدن قارداشی (چه - نو tche-nou) ، مه چو خان نزدینه فرار ایدیه رك خانی قارداشته اعلان حربه تشویقه کیریشمشدی [۳] .

[۱] اورخون کتابه لرنده قارلوقلرله اولان محاربیه محل وقوع اوله رق کوستریلن (تاماغ) ك نره سی اولدیغی تعیین ایدیه بيلمك ایچون المزده هیچ بروئیقه یوقدر . برنجی وایکنجی کتابه لرك هرایکیدینده ده (تاماغ ایدوق باشده) یعنی مقدس تاماغ باشنده دنیلش اولمسنه نظراً ، باش قرینه سیله (تاماغ) ك برنهر ویا برطاغ اسمی اولسی احتمالی قوتلی کورولمکده در .

[۲] برنجی اورخون آبدیه سنك شمال جبهه سنك کول تیکینك مناقبندن ناخست اولان برنجی وایکنجی سطرلرنده ، قارلوقلرله وقوعبولان بو محاربیه دائر شوعباره کوریلور : [قارلوق بودن آرر بارر آرکلی یاغی بولدی . تاماغ ایدوق باشده سوکشدمن . کول تیکین اول سوکشدیه اوتز یاشایور ارثی . آلب سلچی آق آیتن بنیب اوپلیو تکدی . ایکی ارك اودشرو سنجدی . قارلوق اولرتمز آلمز . تومسن ، ص ۱۱۱] . ایکنجی آبدیه نك شرق جهتنك ۲۸ و ۲۹ نجی سطرلرنده ایسه ، عینی وقعه بیلکه خان لسانندن شو صورتله نقل ایدیلیور : [اوتز آرتوق بیر یاشمه قارلوق بودن بوکسز آرر بارر آرکلی یاغی بولدی . تاماغ ایدوق باشده سوکشدمن . قارلوق بودنغ اولرتم آبدیه آلم یاشمه بود قارلوق بودن تیر اولرتم] [تومسن ، ص : ۱۲۴] [۳] تو - کی - شی لری صحنه تاریخه چیقاران قهرمان باشبوغلری (او - چه - له) وفات

ایندکدن سوکره ، کندیسنه اوغلی (سو - قو) خلف اولمش ، غربی توکیو خاقانلنی اولکه سنی اداره سی آلتنه آلمشدی . سو - قو ، عالیجناب برذات اولدیغندن حاکم اولدینی مملکتك برقسمنی کوچوک قارداشی (چه - نو tche-nou) یه ترك ایلشدی .

حالبوکه چه - نو ، بالعکس غایتله مختص وفسادکار طینتده بولندیغندن قارداشی ازاله ایدیه رك بوتون غرب طرفلرینه کندیسسی حاکم اولق ایتدیوردی . بومقصدینی تأمین ایچون داخلده برچوق انترقه لر چویرمهک باشلادی . فقط ، مملکتك حضور وسکونی اخلاذن باشقه بر شیئه موفق اولمادی . کندی باشنه قارداشته غلبه ایدیه میه جکنی آکلانجه ، مه چو خانك نزدینه فرار ایتدی . خاقانی قارداشی اوزرینه یوریمکه تشویق واوردولرینه رهبرلك ایدیه جکنی وعد ایتکه باشلادی .

مه چو خان بو اخلاقسز و مختص آدمی توقیف ایتدیوردی . کندیسسی یکریمی بیك آتلی ایله (سو - قو) اوزرینه یوریه رك مغلوب واسیر ایتدی . سفردن عودتنده (سو - قو) ایله (چه - تو) بی حضورینه کتیرتدی . چه نونك قارداشته قارشی کوستردیکی اهاتی یوزینه اورورق شدتله توبیخ ایتدی . (قارداش اولدیغکز حالدیه بربریکزله اوپوشه رق خوشجه کچینه مدیکز . مملکتککز خرابیسنی ، بربریککز محوینی آرادیکز . بن مملکتك واوز قارداشك محوینه چالیشان آدملردن نصل صداقت بکله بیلیم . دییه رك همان هرایکسینی ده اعدام ایتدیوردی . [ویدلو ، ص : ۵۴ ده غینی ، ص : ۴۹۶]

بونك اوزرينه مه چو خان يكرمي بيك سوارى ايله (تو-كى-شى) لر اوزرينه يوريهرك (سو-قو) خانى مغلوب واسير ايلدى [م ۷۱۴].

برنجى اورخون كتابه سنده مه چو خانك (تو-كى-شى) لر اوزرينه اجرا ايتديكى بوسفردن بحث ايديليركن :

[توركش خان توركلريمزدن، قومزدن ايدى. جهالتى سبيله بزه قارشى قصور ايتديكى ايچون كنديسى، ضابطلرى وامراسى كاملاً تلف اولديلر. سو كيملى تبعه سى زحمت چكدى. اجداد منك ضبط ايتمش اولدينى [۱] طوپراقلر، صولر صاحبسز قالمسون ايچون (عموجه م خان)، عددلرى آزالان بوقومى تنظيم ايدوب يولنه قويدى. اولكه لر يني كنديلرينه وىردك [۲]. بارس بك نامنده برى واردى. بو وقعه ده كنديسنة خان عنوانى توجيه ايتدك. كوچوك همشيره مى ده زوجه لكنه وىردك. فقط، اوده خطايه دوشدى. تلف اولدى. قومى جاريه، كوله اولدى [۳] دنيلمش اولمسنه باقىليرسه، خاقانك بو دفعه ضربى توكيو خانلغنه عايد اولان اولكه يي كاملاً استيلا ايتمش اولمى لازم كليور.

[۱] توركش لك ساكن اولدقلى اولكه وقتيله، بيلكه ومه چو خانلرك اجدادى (بومين) و (ايستى) خانلر طرفندن ضبط ايدلمش اولدينى كتابه ده خبر وىريلكه در. [۲] پارانته ز ايچريسنة آلدېغىز بوجله موسيو (تومسن) طرفندن كتابه نك شرق جبهه سنده واون دوقوزنجى سطر نهايتنده سيلك قالمش اولان قسمك يرينه قونيلان (ايلين يانا بيرتمز) جله سنك بوكونكى توركه نقل ايدلمش حاليدر.

كتابه ده كى روش افاده دن، مه چو خانك؛ (سو-قو) نك اعدامندن صوكره؛ (بارس بك) ي (توركش) لر اوزرينه خان ياپدينى آكلاشيلمقده در. فقط، كتابه ده (بارس) بكك تلف وقومنك كاملاً كوله وجاريه اولدينى حقنده وىريلن تفصيلاته باقهرق بو وقعه دن صوكره (توركش) لك بدياً استقلاللرينى غائب ايتمش اولدقلىرине ذاهب اولماق ايجاب ايدر. چونكه، بو حادثه دن ايكي سته صوكره [م ۷۱۶] يعنى مه چو خانك وفاتى متعاقب (تو-كى-شى) لر تكرر استقلاللرينى فازانه رق (سو-لو So-lo) اسمنده كى باشبوغلرينى خان اعلان ايلمشلر، حكومتلرينى ميلادك ۷۶۶ تاريخنه يعنى اويغورلرك مجومى هنگامه سته قدر ادامه يه موفق اولمشلر در.

[۳] توركش قاغان توركز بودنمىز ارتى بيلمىد كين اوچون بيزكه يكلدو كين يزندو كين اوچون قاغانى اولتى. بويروقى، بكارى پمه اولتى. اونوق بودن امكك كورتى. اچوض آياض توتمش يير سوب ايدىز بولزون تين آز بودنغ ايتيب يرتپ [كتابه ده بوسطرك صوك جله سى سيلنمشدر. موسيو تومسن بوجله نك (ايلين يانا بيرتمز) كپى برشى ايلسى ايجاب ايتديكى بيان ايدىور] بارس بك ارتى قاغان آت بونده بيز بيرتمز سيكلم قونچيغ بيرتمز. اوزى يكاى قاغانى اولتى بودن كون قول بولتى [تومسن. اورخون وينسه ئى كتابه لرى. ص: ۱۰۴]

اورخون کتابه لرندن آ کلاشیلدیغنه کوره مه چو خان ، غرب سفرندن عودتی متعاقب، برادر زاده لری (مه - کی - لی - ن) و (کول - تی - کین) قیادتنده چین قارشی براردو کوندرمشدر. احتمالکه بوت بٹ، ایمپراطورک، وعدایتدیکی حالد، پرنسیسی کوندرمه مسنه قارشی دوشونیلمش بر مقابله تره بیه ایدی .

بوسفرده مه چو خان اردولرینک چین جنرالی (چاچاسنغون Tchatcha sengun) [۱] اداره سنده کی سکسان بیک کشیلک اردوی تارومار ایتیش اولدینی هرایکی کتابه ده تصویر ایدیلکده ، کول تیکنک ، میدان معرکه ده اوچ دفعه آیتنک اورولمه سینه رغماً ؛ ینه خارقه نما شجاعت کوستره رک تورکلرک مظفرياتنی تأمین ایلدیکی سنایشکار بر لسانله روایت اولنمده در . [م ۷۱۵] [۲]

بو صورتله مه چو خان ، میلادک ۶۹۱ تاریخندن ۷۱۴ تاریخنه قدر کچن یکر می اوچ سنه ظرفنده ییلمز بر جرأت ، اوصانمز بر عزیم ، حیرت بخش بر چالا کی ایله چارپیشه رق ، دیدینه رک تورک خاقانلغنی شانلی دورلرنده کی حدودلرینه ایصاله موفق اولمشدر . قارداشی قوتلوع خانک ایکی قهرمان اوغلی (مه - کی - لی - ن) ایله (کول تیکن) بو شهره اظفرد کندیسندن آریلامش ، وحدت ملیه بی تأمین ایچون هرته لکیه برابر آتیلمشلردی

[۱] موسیو رادولوف موسیو تومن ، بو محاربه مناسبتیه هرایکی کتابه ده ذکر ایدیلن (چاچاسنغون) ک چین جنراللرندن (تسیانغ - کیون Tsiang - kiun) اولسی احتمالده اتفاقی ایدیورلر . چونکه ، بو جنرال ، چین مؤلفانده اکثراً (شا - چا - چونغ - ئی Cha-tcha-tchong-i) نامیه یاد ایدیلکده در . کتابه ده کی (چاچاسنغون) اسمنک ایسه ، (شا - چا - چونغ - ئی) نک شکل محرفی اولدینی واضعاً آ کلاشیلمده در .

فقط ، یوقاریکی نوظلرک برنده ده سویله نیلیدیکی وجهله چین وقعه نویسلری (شا - چا - چونغ - ئی) نک میلادک ۷۰۷ تاریخندن سوکره تورکلرله محاربه ایتیش اولدیغنه دائر هیچ برشی ذکر ایتمه مشلردر . [۲] برنجی اورخون کتابه سنک ۳۱ ، ۳۳ و ۳۴ نجی سطرلرنده بو محاربه حقنده شوعباره کوریلیور : [کول تیکن بر اوتز یاشیکه چاچاسنغونقا سوکشدمن . اکلیکی تدقک چورک بوز آنغ بنیب تکدی اول آت آنده اواتی . اکیتی ییشبرا بوز آنغ بنیب تکدی . اول آت آنده اواتی اوچنج یکنسیلک بکک کدملک تورغ آت بنیب تکدی . او آت آنده اواتی . براقیند یالما سنده بوز ارتوق اوقون اورتی بوزکه بشکابیرت تکدو کین تورک بکر قوپ بیلیرسز . اول آنده یوق قیشدمز . تومن ، ص ۱۰۹]

ایکنجی کتابه نک شرق جهتنک ۲۶ نجی سطرلرنده وقعه بیلکه خان لساندن شو صورتله نقل ایدیلیور :

[ایکی اوتوز یاشمه تابقاچ تاپا سولدم . چاچاسنغون سکر تومن سورله سوکشدمن . سو سین آنده اولرتم . تومن ، اورخون کتابه لری . ص : ۱۱۳]

بىلىكە خان اورخون كىتابەلرنىدە عموجه سنك شرق و غرىبه طوغرى اجرا ايتىدىكى ظفر سفرلرینی شو صورتله ا كلاتیور :

[عموجه م خانله برابر ، ایلری ده (شرقده) ، یاشیل اوکوزە (یشیل ایرماغه) (۱) ، شاندون اوواسنه (۲) قدر عسکر سوق ایتدك . کیری ده (غریبه) دیمیر قابویە قدر سفر ایتدك . کوکن طاغنی (۳) آشەرق قیرغیزلرک مملکتنه قدر یوردك . جعاً اوتوز بش دفعه سفر ایتدك . یکرمی اوچ دفعه محاربیه کیریشدك . حکومتی اولانلری حکومتسز براققدق ، خانى اولانلری خانسز براققدق . دیزلیرە دیز چوكدوردك . باشلیرە باش اکیدردك (۴)] .

ایشته بو مساعی سایه سنده سمالده (تانغو Tangnou) طاغلرینك ماوراسنده (نیسه ئى) نهری بویلرنده ، (قام - قامچیق Kem - kemtchik) طرفلرنده اوطوران قیرغیزلر تحت اطاعتە آلمش ، شرقده (قادیرقان) اورماننك یعنی (خینگان Khingan) طاغلرینك اوتەسنه کچلمش ، اورالرده ساکن اولان قیتای (خطان) ، تاتابی (هی)

(۱) تورکار ، اسکی زمانلرده چینده کی (هوانغ - هو Hoang - ho) یه یعنی نهر اصفره (یاشیل اوکوز) نامی ویریورلردی . یاشیل ، بو کونکی اسانه کوره (یشیل) (اوکوز) ده ایرماق ونهر دیمکدر . موغوللر ، بونهره ، صوینک چامورلی اولسندن کنایتاً بالا خره (قاره موران) یعنی (قاره ایرماق) دیمشلدور .

(۲) اورخون کىتابەلرنده (شاندون) اووه سی دینیلن ساحه نك ، چینلیرك (شان-تونغ Chan - toungh) نامی ویردکلى ایالت اولدیغنده شبهه یوقدر . بوایالت ، هوانغ - هو نهرینك ، منصبنه قدر دور ایتدیکی کنیش اووه یی احتوا ایتکده دور .

(۳) کوکن دینیلن بو طاغك توكیولرله مسکون اولان اواضینك مقابل ورسانده قیرغیزلرک اوطوردقلری اورمانلی بر طاغ اولدینی ا کلاش-یلمقده دد . (کوکن) ك (تانغو Tangnou) ویا (ساییان Sayans) طاغلرندن بریسی اولسی محتمل اولدینی کبی بو ایکی سلسله آره سنده طاغلی بر منطقه نك اسمی اولسی احتمالی ده واردور .

مع مافیه ، چینلیرك (تسینگ - شان Thsing-ghan) یعنی (کوك طاغ) دیدکلى جبل ایله کىتابه ده کی (کوکن) ك عینی بر طاغ اولملری ده احتمال داخلده دور . چین مورخلرینك قیرغیزلر حکمدارینك (تسینگ - شان) طاغنده ساکن اولدینی حقنده کی قیدلری ، بو صوک احتمالی تقویه ایتکده دور . [ویدلو ، ص : ۷۹ . فلاپروت ، تاریخی تابلولر . ص ، ۱۷۰ ، شوت Chott ، ص ۴۳۴]

(۴) أجیم قاغان بیرله ایلکرو یاشیل اوکز شاندون یازیقاتا کی سولدمز . قوریر و تیر قیغقه تا کی سولدمز . کوکن آشاقیرقز بیرکە تا کی سولدمز . قامنی بش اوتوز سولدمز . اوچ یکرمی سوکشدمز . ایللیغیز ایلسرتدمز . قاقانلغ قاغان سرتدمز . تیرلیغیز سوکرتمز . باشلغیز یکوندوتمز . تومسن ، اورخون کىتابەلری ، ص : ۱۰۳ ، ۱۰۴] .

قوملری تنسیق ایدلمش، غرب حدودلری ده (کنیش تارمان) قدر طیانمشدی [۱].
بو واسع اولمکه یه حاکم اولان تورکلر ایسه رفاہ و سعادتہ غرق اولمشلردی.

ملی تورلر احیا ایدلمش، مملکت قدیم تشکیلاته کوره تنظیم اولنمشدی. بیلکه خان،
اورخون کتابه لرندہ، عموجه سنک بوشانلی دورینی تصویر ایدرکن: [کوکن اولمکه سی
صاحبسر قالمسون ایچون عددلری آز اولان قیرغیز قومی تنظیم ایتدک. اوزرلرینه
عسکر سوق ایدرک تحت اطاعتہ آلدق. فقط، ینہ حریت واستقلاللرینی اعاده ایلدک.
ایلریده (یعنی شرقده) قادیرقان اورمانی اشہرق اہالی یی اورالردہ یرلشدیردک،
نظامنه قویدق. کیری ده (یعنی عربده) کنیش نارمانہ قدر تورک قومی اسکان ایتدک،
نظامنه قویدق. او زمانده کوله کوله صاحب اولمشدی. جاریہ جاریہ صاحبی ایدی.
بویوک قارداش کوچوک قارداشی، برر اوغلنی طانییور ایدی [۲] او وقت، اولمکه من
بویله قازانلمش، قانونمز بویله تنظیم اولنمشدی. [۳]

شایان تأسف درکہ، مه چوخان، حیاتنک صوک زمانلرینه دوغری، اخلاجه بویوک
برتبدله معروض قالمش. اولکی عزم و متباتی یرینه، قرارسزلق قائم اولمشدر.
میلادک ۷۱۵ تاریخدن اعتبارا بارز برشکل آلان بو تبدل، اختیارلق باصدقجه،
خونین تظاهراته سبب اولمغه باشلادی. اختیار مه چو، قادیرقان اورمانندن دمیر قاپویہ،

[۱] اورخون کتابه لرندہ مه چوخان دورندہ غرب حدودلرینک (کنکوتارمان Kengu-tarman)
قدر طیانمش اولدینی ذکر ایدلمکده در. (کنکو)، کنیش معناسنه ایسه ده (تارمان) ک هر
حالده بر محل اسمی اولدینی شبہه سزددر. موسیو تومسن، (تارمان) دینیلن محلاک، دمیر قاپونک
غرب طرفلرندہ بر یر اولمسنی محتمل کورییور.

[۲] بو ایکی جملہ، مه چوخان زمانندہ تورکلرک قاراندقلری طفرلرک اهمیتنی، اورته آسیانک
نصل بر هرج و مرج دریاسنه دوندیکنی پک کوزل آکلاتمقده در. موسیو رادلوف، کتابه ده کی
[ایندی اچیسین بیلمز ارتی. اوغل اقانین بیلمز ارتی، یعنی بویوک قارداش کوچوک قارداشی،
پدر اوغلنی طانییور دی. عبارتہ سی مناسبتیلہ ایوم اورته آسیا تورکلرینک محشر کونی تصویر
ایدرکن او کوندہ [آبا بالازین تانییاس] دیدکلرینی نقر و کتابه ده کی عبارتہ نک او هنکام ده آسیانک
بو قسمندہ وقوعبولان هرج و مرج عمومی تصویر ایتدیکنی بیان ایدیور.

[۳] کوکن یرر سوب ایدمز قازون تین آز قرقرز بودنغ یراتپ کلتمز سونشدمز ایلین
پنا بیرتمزه. ایلکرو قدر قازیشغ آشه بودنغ آنجه قوندورتمز آنجه ایتدمز قوریرمز کنکوتارمانقہ
تکی تورک بودنغ آنجه قوندورتمز آنجه ایتدمز. اول اودکه قول قولع بولمش ارتی. کون کونلک
بولمش ارتی. ایندی اچیسین بیلمز ارتی اوغل اقانین بیلمز ارتی آنجه قازغشمش ایتمش ایلز تورومز
ارتی (تومسن، ص: ۱۰۴، ۱۰۵)

ينسيه ئى بويلرندىن يىشىل او كوز ساحللىرىنه قوشان جسور، عزى مكار مه چو خان دكلدى .
اختيارلق، جرأت وجسارتتى كيرمش، كندىسى تبه سنه سودىرن مزىتلرني بقرمش
ايدى . اختيار مه چو، بالعكس تيتيز، ظلمكار، بر مستبد اولمشدى .

ايشته بونك ايچوندر كه ۷۱۵ تاريخندن اعتباراً تبه سنىك متصل احتلال وعصيان چيقارمغه
باشلادقلىرى، بر چوغنىك كندىسى ترك ايدىرك چينه چكلمكه حاضر لاندقلىرى كوريليور .
توركلردن ايلك اول خاقاندىن آيريله رق چينه نابىع اولانلر، آلتون طاغنىك غربىنده (بىش بالق)ك
شمال غربىيىسندى ساكن اولان (قو-لو-لو) يعنى قارلوقلر اولمشدر [۱] چين ايمپراطورى
كندىسنىه التجا ايدىن قو-لو-لر، مه چو خانك هجومنه قارشى؛ قوتله مدافعه ايدىلرني،
شمال والىلىرىنه امر ايدى . بوامر، خاقاندىن آيرىلق نيتىنده اولان فقط، قورقورلردن
حر كته كله مه ين قىيله لر ايچون جسارت بخش بر تازيانة تشويق اولدى .

ملتجىلر ك چينلىلر طرفندن حسن قبول وحمايه كورلدىكى شايع اولنجى مه چو خانك
دامادى (وهن كىهن Wen - Kien) ايله اويغورلردن (هيه - تيه Hie - thie) [۱]
قىيله سنىك باشبوغى (سه - تاي Sse - thai)، تبه لريله برلكده چين ايمپراطورىنه التجا
ايدىلر . بونلرى كورن دىكر قىيله لردى برر برر چين حمايه سنىه آتيله مغه باشلادىلر . بونلر
مىانسندى (مو-يويغ-تاؤ-نو Mou-yong-tao-nou) نك اداره سنىده كى قوتلى و كثر تلى
(تو - قو - هوئن Tou-Kou-Hoen) لر ايله (قو - كيو - كيه - كىن Ko-Kio-Kin)
و (نى - سى - كيه - لى Pi-si-kie-li) نك ريش بولندقلىرى (پو - شه - شى
Yo-che-chi) قىيله لرى بولئورلردى . بونلرى متعاقب، قورەيلر ك ريشى (قائو -

[۱] اويغورلردن بر قىيله اولان (هيه - تيه) لر عىنى زمانده (آ - تيه A-thie) و (هو -
تیه Ho-thie) ناملىلر ده ياد اولتمىددر . موسيو (تومسن)، چين مورخى (تانغ - شو
tang-chou) نك بو ناملىلر ياد ايتدىكى قومك اورخون كىتابه لرندى (آدىز Adiz) دىنيلن توركلر
اولدىغنى ادعا و اوغوزلردن بر قىيله اسىمى اولان (آدىز) ك چينلىلر طرفندن تحريف ايدىلر
(آ - تيه) شكنه صوقولمىش اولمى احتمالى بيان ايدىيور [تومسن، ص : ۱۹، نوط : ۵۴].
فقط (ادوارد شاوان)، (تومسن) ك بو فكرىنه اشتراك ايتمه مكددر . فى الحقيقه، (شاوان)،
(هيه - تيه) قىيله سنىك اسمىك مشهور (ما - توآن - لين Ma-toan-lin) ك وهن - هيهن -
تونغ - قائو (wen-hien-tong-Kao) هوانلى اثريله (يوئن - كىهن - لى - هان Yuen-kien-lei-Han)
آنسىقيلوپدىيىسندى (آ - پو A-po) شكننده يازمىش اولدىغنى نظر اعتباره آلەرق، بو قىيله نك
كوك - تورك كىتابه سنىك (آپار Apar) لرى و بيزانس مورخلىرىك (آوار avar) لرى اولمى
احتمالى ايلرى سورمكددر . [Edouard Chavannes, Docum. sur les tau-Kiue occid-p.,

قونگ - ئی (kao-kong-i) ده بوتون تبعہ سیمہ چینلیلو طرفہ کچدی . بو صورتلہ مہ چو خاندن آریلہ رق چینہ تابع اولان افرادک مقدار ی اون بیک چادیر خلقہ بالغ اولدی [۱] . مہ چو خانی ترک ایدن بوتون قوملر ، چین حدودلرینہ چکادیلر . ایمپراطور ، ملتجیلرک نہر اصفیرک جنوبندہ (اورتوس) ایالتندہ اسکات ایدملرینہ دائر برامرنامہ نشرایتدی [۲] . کلنلری تلطف ، کلہ جکری ده تشویق ایچون رؤسایہ مختلف عنوانلر ، یوکسک و پارلاق رتبہلر توجیہ ایلدی [۳] .

مہ چو خان ایسہ ، چینہ التجا یوزندن تبعہ سندن مہم بر قسمی غائب ایتیش اولدی . خاقانلغ قوت و شوکتی جداً صارصلدی [۴] .

[۱] ایستائیسلاس ژولین ، ص : ۱۸۵ ، ۱۸۷

[۲] ده غینی ، ج : ۱ . ق : ۲ . ص : ۴۵۳

[۳] ایمپراطور ملتجی قبائل رؤسائیدن خاقانک دامادی (وەن - کیەن) ، صول قول اردوسی باش قوماندانلی و (لیاثو - سی - کیون Liao-si-Kiun) قراللی عنوانی توجیہ ایتدیکی کی دیگرلرینہ ده درجہ لرینہ کورہ مختلف عنوانلر ، منصبلر و یردی : نشرایدیلن برارادہ ایمپراطوری ایلہ (سہ - تایی) یہ صاغ قول اردوسی باش قوماندانلی ، (ہیہ - تیہ) لر باشبوغلنی و (لہ - تہ) فان - کیون (LeOu-fan-Kinm) پرنسلی ، (تا - نو) یہ ، (تسور - وو - وەیی tso-wou-wei) یعنی (صولک جنکاور محافظی) دینیلن اوردونک جنراللی ایلہ (یون - چونگ - کیون Yun-tchong-Kiun) پرنسلی ، (قو - کیو - کیہ - کین) ، (تسو - کیاٹو - وەیی tso-Kiao-wei) یعنی (صولک جسور محافظی) نامنی طاشیان اوردونک جنراللی ایلہ (شان - این - کیون Chan-in-Kiun) پرنسلی ، (پی - سی - کیہ - لی) بەدہ (تسو - وو - وەیی) اردوسی جنراللی و (یەن - مەن - کیون Yen-men-Kiun) (قونگ - ئی) یہ ایسہ ، (تسو - لینغ - کیون - وەیی ping-tching-Kiun Wei) اسمنی طاشیان اوردونک جنراللی ایلہ (پینگ - چینغ - کیون) پرنسلی منصب و عنوانلری توجیہ اولندی . [ایستائیسلاس ژولین ، ص : ۱۸۷] .

[۴] بیلکە خان نامنہ رکز ایدیلن کتابدہ ، بو مهاجرت واسباب و نتایجی شو صورتلہ آکلتیلمشدر : اوتز آرتوق اوچ یاشمہ [.....] اوق ارتی اودسک اوتولک کوچ ایکدمش قافان بکلدی . [.....] اوزاتکری ایدوق ییرسوب اچیم ؟ قافان قوتی تابلامدی ارنج تفر اوغر بودن یرین سوبین ایدک تابغاچ عزو باردی . تابغاچ [.....] بوییردا کلتی . ایکداس تین ساقنیپ ؟ [.....] بودن [.....] یزقلا [.....] بیری تابغاچ دا آلتی کوسی بوق بولدی . بو بیردا منا قول بولدی . اوتوز اوچ یاشمده قوت یوکسلتمش اولان خاقان یانیلدی . نہیر ، نہصو ، نہدہ عموجم ؟ خاقانک طالعی کندہسنہ یار اولمادی . طقوز اوغوز قوی یرینی صویینی براقہرق چینہ کیتدی . چینلیلر بو بیرہ کلدیلر . اوللری یوکسلتمہ دییہ قوم یازیق اولدی . جنوبدہ ، چیندہ آدلری صانلری باتدی بو بیردہ بکا کولہ اولدیلر .

[تومسن ، اورخون کتابلری . ص : ۱۲۶] .

وضعيتدن پك كوزل استفاده ايدن چينليار ، كيزلى ، على تشويقلر ، اهانتكارانه
انتريقه لرله تورك خاقانلغنى انحلاله اومغى آتمغه ، تورك متحده سنى تىكرار طاعتىمغه چاليشيورلردى .
ضعف پىرى ايله موازنه سنى غائب ايدن خاقان ايسه ، صوك زمانلرده تعقيب ايتدىكى ظلم
و شدت بولتيقه سيله چينليار ك مساعيسنه يارديم ايدىيوردى . خاقانلغك جنوبنده بواليم حالات
جريان ايدركن ، بويوك چولك شمالنده ده بر اختلال چيقدى . (تولا tola) نهري بويلرنده
اوطوران (پا - يه - قو pa-ye kou) قبيله سى ، خاقانه قارشى عصيان ايتدىلر . تبعه سندن
بر قسم مهمك چينه چكلمه سندن جداً متأثر اولان مه چو خانى ، (پا - يه - قو) لك
عصيانى بوس بوتون چيلديرتدى . مهم بر قوتله بونلرك اوزرينه يوريدى . قوتلرني تارومار
ايتدى . عقورانه بر حرص و شدتله اليه كچنلرى كاملاً اولديرتدى . پا - يه - قو لك
طقوز اويماغى بو محاربه ده محو اولديغى كى ، بوتون حيوانلرى ده اغتنام ايدلدى . [۱]

[] چين وقايىنامه لرندن آكلاشيلديغنه كوره ، (پا - يه - قو) لك ، (تيه - له - thie-le) لردن
وپا (هوئى - هو Houi-Ho) لردن يعنى اويغورلردن بر قبيله ايدلر . موسيو (Schlegel)
بوقبيله نك اسمنى (پوات - ئى - قو poat-i-Kou) شكلنده استنساخ ايدىيور . موسيو (تومسن) ه
كوره ، (پا - يه - قو) لك اورخون كتابه سنده ذكر ايديلن (بايرقو Bayirkou) لردر .
فى الحقيقه اورخون كتابه سنده (كول تيكين) اوتوز بر ياشنده بولنديغى هنكام ده عموجه سى مه چو خانك
معينده ايتدىكى محاربه لردن بحث اولنوركه : [اندا كيسرا يير بايرقو اولغ ايركن ياغى بولدى آنى يئيب
توركى ياراغون كولته بوزدمز . اولغ ايركن آز قيا ارن تىزب باردى : اوندىن صوكره يير بايرقولر ،
اولوغ ايركن لر بزه دشمن اولدىلر . اونلرى [توركى ياراغون كولى] جوارنده پريشان ايدوب
بوزدى . اولوغ ايركنلر پك آز آدمله قاچدىلر . تومسن ، ص : ۱۰۹] يولنده بر عبارت كوريليور .
قوتلوق خان ، ميلادك ۶۹۱ تاريخنده وفات ايتدىكى زمان ، (كول تيكين) ك يدى ياشنده
قالديغى كتابه ده مصرح اولمىسنى نظرآ ، اوتوز برياشنده ايكن مه چو خان معينده ايتدىكى محاربه نك
ميلادك ۷۱۵ تاريخنه مصادف اولمى لازم كليور . حالبوكه چين وقايىنامه لرنده مه چو خانك عيى
تاريخنده پا - يه - قو لك اوزرينه كيتدىكى كوسترلمكده در . ايشته تاريخچه اولان بو توافقه ، اسملر
آره سنده كى مقارنتى نظر اعتباره آله رق (پا - يه - قو) لك (بايرقو) لك عيى بر قوم اولملرى
احتمالى قوتلى كوربيورز . چين وقعه نويسلرينك پا - يه قولرى ، هوئى - هولرندن يعنى اويغورلردن ،
اورخون كتابه سنده (بايرقو) لرى (تولىس) قومندن يعنى طقوز اوغوزلردن عى ايتدىلرى
نظر اعتباره آليرسه ، اويغورلرك طقوز اوغوزلر اولديغى اداسنه قوت و يرمك لازم كله چكدر .
اساساً بو احتمالى تقويه ايدىه جك باشقه سببلرده واردر : فى الحقيقه ، (جامع التواريخ) مؤلفى
ابوالفضل رشيد ، اوغوزلرك و قتيله (تولا) و (سلينغا) نهرلى بويلرنده ساكن اولدىلر
تاريخ ايتىمكده اولديغى كى ، چين مورخلىرى (پا - يه - قو) لرى ، تاريخ جهان كشى مؤلفى
هلاءالدين جوئى ايسه ، اسكى اويغورلرى (تولا) نهري بويلرنده كوسترلمكده لردر . بوندىن باشقه ،
اورخون كتابه لرنده چينه التجا و مه چو خانك قتلندن ناشى ، بالخاصه اوغوزلره عتاب ايدىمكده در .
بوده كوسترييوركه (هه - تيه) لك ، و (پا - يه - قو) لك ، طقوز اوغوزلردن ايدىلر . چونكه
عكس تقديرده عتابك اوغوزلره توجيى ايجون هيچ بر سبب يوقدر .

مہ چو خان بو پارلاق ظفرک ویردیکی ضرور ونشئہ ایله عودتندہ ایجاب ایدن تداییر
احتیاطیہ بی اونوندی . دشمن نہ قدر ضعیف اولورسه اولسون حزم واحتیاطی الدن
براقماق ایجاب ایدرکن باشنده کی قوتی داغیترق آز بر قوتله عودتہ باشلادی . فقط ،
(پا - یه - قو) لردن بر حیات قالان برقاق آدم براورماندن کچرکن بغتاً اوزرینه هجوم
ایده رک باشی کسدیلر [۲۲ تموز ۷۱۶] . سر مقطوعی چین سفیری (هو - لینغ -
تسیوئن Ho-ling-thsiouen) . کوتوردیلر . اوده نشانہ ظفر اوله رق چین سراینه
تقدیم ایتدی . [۱]

مہ چو خانک امید ایدلمه دک بر زمانده وقوعبولان فجیعہ قتلی ، ذاتاً انحلاله یوزطوتمش
اولان تورک متحده سی ایچون مدہش بر ضربہ اولمشدی . (سلینغا Selinga) و (تولا
tola) نہرلری بویلرندہ ساکن اولان (پا - یه - قو) لر ، (هوئی - هو) لر ، (توم - لو
tum-lo) لر ، (سیه Sie) لر ، و (پو - کو pou-kou) لر کاملاً چینہ عرض تابعیت
ایلدیلر . [۲]

بو تأثیر تحتندہ غرب طرفلری ده اختلالدن آزاده قاله مدی . اورالردہ ده (تو - کی -
شی) لر عصیان واعلان استقلال ایتدیلر [۳] شایان حیرتدرکہ تورک متحده سنک تشکیلی
ایچون فلاکتلی سنه لرک کچمه سنه پولاد عزملی قهرمانلرک مدید مساعیسنه احتیاج مس
ایتمش اولدینی حالده طاغیلہ سی ایچون مہ چو خانک اختیارلایه رق اسکی جرأت وجسارتی
فائب ایتمسی ، تورہ لرہ رعایت کوسترمہ سی ، دہا فجیحی ظلم واستبداد یولہ صاپمہ سی کافی
کلمشدر . تورک اخلاق وسجیہ نک بو تظاہری تاریخ ملیمزک بوتون صفحاتندہ نظرہ
چارہ مقدمہ در .

قوت ونجابت اخلاقیہ نک مفتونی اولان تورکلر ، باشلرندہ عزیمکار ، جسور وعینی
زمانده فداکار وعادل برخان کورونجه ، اونک اطرافندہ بردمیر چنبر تشکیل ایتمشلردر .

[۱] ژورنال آزباتیک ، ح : ۴ ، ص : ۴۵۵ = ۴۵۸ دغینی ، ص : ۴۵۳ . ویسڈلو

، ص : ۴۷ ایستانیللاس ژولین ، ص : ۱۸۷ ، ۱۸۸

[۲] دہ غینی ، ص : ۴۵۳

[۳] توسن ، ص : ۷۴

فقط ، باشبوغك بو اوصافنى غائب ايتديكى آكلار آكلاماز كندىنى ترك ايتمكدە اصلا تردد كوسترمە مشلردر .

خاقانلغك انحلاله يوز طوتمەسى ونتيجەدە مە چوخانك قتل ايدىلمەسى ، « آسنا ، خانداننە بك زيادە تاثير يتمشى . مە چوخانك خلفى وتورك اتحادينك فداكار بر قهرمانى اولان (بىلكە خان) ، اورخون كىتابە سىندە بوتائىرى ، اوغوزلرە وتورك ملتە توجيە ايتدىكى عتاب آمىز سرزنشلىرىلە شوصوتلە تصوير ايتمكدەدر : [اوغوزبىكارى ، تورك ملتى دىكلە يىكز ! يوقايدىن تىكرى از مەدىكى ، اشاغىدىن ير چوكمىدىكى حالە ، اى تورك قومى اولمكدەكى ، قانونىكى كيم بوزدى ؟ .. اى تورك قومى ، نادم اول ! اطاعت وانقيادك سببىلە سنى اصلاح ايتمش اولان عقللى خانكە ، كوزل اولمكدە قارشى اهانت ايتدك . خطالرك وكوتولكلرك ايلە حر ياشايدىك كوزل مملكتكى برباد ايلدك ! سزى داغيتوب كوتورمك ايچون مسلح آدمىلر نرەدن كلدىلر ؟ قارغىلىلر نرەدن كلوب سزى سورەدەك كوتوردىلر ؟ اى مقدس « اوتوكن » اورمانك قومى ! ايلرى « يعنى شرقە دوغرى » كىتىدىكز ، كىرى (يعنى غربە دوغرى) كىتىدىكز . وارانلرىكز واردى . واردىكز يردە قانك صوكى آقدى . كىكلرك طاغ كىي يىغىلدى . بك زادە اصىل اولادك كوله اولدى . پاكىزە قىزك جاريە اولدى . جەھالت وجبانتكدن ناشى عموجەم خان ئولدى كىتىدى [۱] .

توركلرە وبالاخصە اوغوزلرە توجيە ايدىلن بو عتابكار سرزنشلىر مە چو خانك صوك زمانلرندە يعنى ميلادك ۷۱۵ تارىخىندە چىنە وقوع بولان مهاجرت وخاقانك فجيعة قتلنى انتاج ايدن اغتشاشى ققيح صدەندە ايراد اولمشدر . كىتابەدە مە چو خانك صوك زمانلرندە

[۱] اوغز بىكلرى بون اشك اوزە تىكرى باسماسار اسرە پىرە قىلماسار ، تورك بون ايلن توروكن كم آر قاتى ؟ اودجى بى تورك بون ارتز اوكون كور كرئ اوچون ايكدمش بىلكە قاغانن اومش بارمش آدكو ايلكە كندو يكلدغ بابلاق كىكورتك ياراقلغ قندن كاپ يايە اتدى سونكلك قندن كلبن سورە اندى . ايدق اوتوكن پيش بون باردغ ايلكرو باردغز تورغزو بارغمە باردغ باردق پىرەدە ادكوك اول ارئج قانك سويچە يوكرەتى سوككون تاغچە ياتدى بلكك اورى اوغلك قول بولدى . سىلك قىز اوغلك كون بولدى . بىلىمدك اوچون بابلاقكن اوچون آچم قاغان اوچە باردى .

[تومىن ، اورخون كىتابەلىرى . ص : ۱۰۵ ، ۱۰۶]

حادث اولان بوتون فلا کتیرک سببی، تورکلرک سوکیلی وطنی، مقدس و اوتوکن [۲] ی ترک ایدہ رک قانلرینک صولرکی آق دینی، کیمیکلرینک طاغلرکی پیغلدینی، اصیل اوغوللرینک کولہ، پاکیزہ قیزلرینک جاریہ اولدینی بر مملکتہ یعنی چینہ چکامہ لرینہ اسناد ایدلمکده در . بعض تورک قبیلہ لرینک، ملتیرینک ازلی دشمنی اولان چینلیلرہ عرض انقیاد ایتلمی بیلکہ خانک تویختاتی محق کوسترن بر حرکت اولمقلہ برابر، مهجو خانک صولک زمانلرده کی سیاستک وبالخاصہ ظلم واعتسافده پک ایلری کیتمسینکده اوللری بو حرکتہ اجبار ایدن عواملدن اولدینی شہہ سزدر .

مهجو خانک سلفی قوتلوع خان بردولت تأسیسندن داها مشکل اولان بر وظیفہ یی یعنی بیکلرجه موانع قارشوسنده ومعظم بر حکومتک آرزوسی خلافتده اوله رق ییقلمش

[۱] اورخون کتابہ سنده بر قاج یرده ذکر ایدیلن (اوتوکن) ک تورکلرک آتا یوردی و خاقانلرک دائمی قرارگاهی اولان موقعک اسمی اولدینی آکلاشیلیور . آلتنجی عصر میلادیده یازلمش اولان چین تاریخچرندہ توکیو خانلرینک مقری اوله رق کوستریلن (تو-کین tou-kin) طاغی ایله میلادک یدنجی عصرینہ عاٹد وقایعنامہ لرده مذکور اولان (وو-تہ-کیہن wou-te-kien) ویا (او-تہ-کیہن ou-te-kien) طاغینک تورکلرک اوتوکن دبدکلری طاغک عینی اولسی احتمالی پک قوتلی در .

بو طاغک موقعک تعیننه کلنجه، موسیو ویسده لو، چین وقایعنامہ لرندن نقلاً، اویغورلرک میلادک ۷۴۵ تاریخچندہ توکیو خانلغنی منقرض ایتدکلری زمان، قرارگاهلرینی (وو-تہ-کیہن) ویا (او-تہ-کیہن) طاغیله (کون Koun) یعنی (اورخون Orkhon) حوضہ سنده تأسیس ایتمش اولدقلمی بیان ایدیور . (ویسده لو، ص : ۷۵) اویغورلرک بایتخی اورخون نہرینک غربندہ الیوم خرابہ سی بایدار اولان (قارہ بالقاسسون) شہری اولدینی معلوم بولمسنہ نظرآ (وو-تہ-کیہن) طاغینک یعنی (اوتوکن) کده اوجوارده کی (هانغای Hangaï) طاغی، یاخود جنوبی آلتای سلسلہ سنک شرق قوللرندن بریسی اولسی اعجاب ایدر . اساساً (نانغ) سلالہ سی وقایعنامہ سنده، قارلوقلرک اویغورلرہ عرض اطاعت ایتدکلری زمان (او-تہ-کیہن) طاغندہ اسکان ایدلکلری حقندہ ویریلن معلوماتندن ده، بو طاغک اومنتقه داخلندہ بولندینی اکلاشیلمقده در . موسیو تومسنده (تو-کین) طاغینک آلتای سلسلہ سنک شرق قوللرندن بری اولدینی ادعا ایتکده یعنی اوده، (تو-کین) طاغی بومنتقه داخلندہ کوسترمکده در . جامع التواریخ مؤلفی (ابوالفضل رشید) وقتیلہ اویغورلرک اقامت ایتکده اولدقلمی محلدہ کی اون ایرماقدن برینک آدی (اوتیکان) اولدینی خبر ویرمکده در . تاریخ جهان کشا صاحبی اقابک علاءالدین جوینی ایسه (ابتداء نوالد وتناسب اویغور درکنار رود خانه ارقون بودست) دیہرک اویغورلرک بو قدیم یوردینک اورخون نہری منطقہ سنده یعنی (تولا) و (سلنغا) نہرلری حوضہ سنده اولدینی تصریح ایتکده در . بوتون بو وثائق قارشیشلاشدیریلہ حق اولورسہ اورخون کتابہ سنده کی (اوتوکن) ک (هانغای) طاغی یاخود جنوبی آلتای سلسلہ سنک شرق قوللرندن بری اولدینی تعین ایدر .

بردولتي يکيدن احيا ايتمکي کمال موفقیتله باشه چيقارميش، خلفنه، متحد وانکشافه مستعد برملت، قازانديني ظفرلرله مغرور، يکي سفرلره خواهشکر قوتلي براردو براقشدي . مه چو خان، بوقوتدن حقیله استفاده ايتمک يولاي، ملتي مستعد بولنديني درجه يه چيقارمق مهارتتي بولوب کوستردی . طورمدی، دیکلنمدی، هيچ برمشلدن ييلمدي متصل چاليشدي . نهايت، خاقانلني، هيه لي خانک شانلي زمانلرده کي درجه سنه، اعلايه موفق اولدي . تورک بايراغنک موجه دار اولديني ساحه يي، اسکی حدودلرينه ارجاع ايلدي، تبعه سني زنکينلتيدي، خلقک رفاه وسعادتني آرتيردي .

فقط حياتنک صوک سنه لرينه دوغري روحأبويوک برتبدله معروض قالدی . اختيار . لقله، اولکي جرأت وجسارتني غائب ايتدي . تبعه سني کنديسندن نفرت ايتديره جک حرکاته باشلادی . بونک نتیجه سي اوله رق، تورک متحده سي داهاحال حياتنده طاغيلمغه يوز طوتدي . برحاله ده که، کنديسنه خلف اولان بيلکه خان، قهرمان قارداشي کول تکين، ک فداکارانه معاونه رغبأ، اسکی حالک اعاده سي ايچون پک چوق ديدينمکه پک چوق چارپشمغه مجبور اولدي .

مه چو خان؛ براورمان ايچنده قتل ايدلمش؛ باشي کسييله رک آلمش؛ جسدي اورايه براقيلمش ايدی . يکني بيلکه خان جسدي اورادن کتيرته رک پک بويوک مراسمه دفن ايتديردي [۱] .

مرحاله ده مه چو خانک يکرمي بش سنه لک دوره حکومتی؛ تورک تاريخنده مهم بر صفحه کي رودار تشکيل ايتمکده در .

برحاله ده که؛ خلفي بيلکه خانک دور سلطنتي ده بويکي رودارک تمامديسي عد ايدرسه ک ياکلاش اولمهي ز . مه چو خانک برچينلي پرنسسه نائل اولق ايچون کنديسني چينک واسالي اعلان ايتمه سي تاريخک عفو ايدمه جيکي برحرکتدر . تبعه سنک کنديسندن صوغومه سنه احتمالکه بوحرکتکده بويوک برتأثيري اولمشدر .

مع مافيه؛ بوتون بوقصورلرينه رغبأ؛ مه چو خان؛ شرقي توکيو خاقانلري آره سنده مستثنا فطرتده ياراتيلمش؛ پارلاق ظفرلر قازانمش برسپا اولديغني ده اعتراف ايتمک ضروري در .

م . شمس الدين

[] اورخون کتابه سنده بيلکه خان عموجه سنک مراسم دنييه سندن بحث ايدرکن . (باشلايو قيرقيز قاغانغ بلبل نيکدم مراسم دنييه رياست ايتمه قيرقيز خانني مأمور ايتدم) ديور .